

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ”
ЦЕНТР ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ТА ПРОФЕСІЙНИХ
СУДДІВ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РЕАЛІЗАЦІЇ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу
магістратури

Галузь знань 28 “Публічне управління та
адміністрування”

спеціальність 281 “Публічне управління та
адміністрування”

Гребенюк Володимир Іванович

Науковий керівник: завідувач кафедри
конституційного права, к.ю.н., доцент

Терлецький Дмитро Сергійович

Рецензент: доцент кафедри конституційного
права, к.ю.н.,

Батан Юрій Дмитрович

Одеса – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА УКРАЇНОЮ	9
1.1. Концептуальні основи євроінтеграційних процесів та принципи економічної співпраці у європейському просторі	9
1.2. Аналіз розвитку Євроінтеграційних відносин України у контексті політико-економічної взаємодії та інтеграційного вектору публічного управління	14
1.3. Правове поле відносин Україна-ЄС	27
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДВОСТОРОННІХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	36
2.1. Дослідження моделі торгівельних відносин ЄС-Україна	36
2.2. Міжнародні інвестиції як складова моделі Євроінтеграційної стратегії України	46
2.3. Євроінтеграційна стратегія співпраці в публічному управлінні	55
Висновки до розділу 2	62
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄС В УМОВАХ ВІЙНИ	63
3.1. Емпірична модель економічних відносин між Україною та ЄС в умовах війни	63
3.2. Ризик-аналіз моделі відносин Україна-ЄС в умовах війни	73
3.3. Напрямки розвитку Євроінтеграційної стратегії Україна у воєнній та повоєнній перспективі	80
Висновки до розділу 3	88
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92

ВСТУП

Актуальність дослідження публічного управління у відносинах між Україною та Європейським Союзом набуває нового розмаїття в умовах посилення взаємозалежності економік країн та інтенсифікації глобальних інтеграційних процесів, а також в контексті кризових явищ, обумовлених спочатку світовою пандемією, а зараз – війною росії проти України. Фактично, такий розвиток подій призводить до трансформації зовнішньоекономічних відносин. Ці трансформаційні процеси важливо відстежувати, адже встановлення і розвиток взаємин між державами віддзеркалюється на усіх учасниках публічного управління від макро- до мікрорівня.

Україна обрала стратегічно важливий євроінтеграційний вектор свого розвитку, що потребує максимальної інтенсифікації зусиль та системних удосконалень в усіх сферах господарювання. Будучи найбільшим партнером ЄС з-поміж країн східного сусідства, наша країна має досить гарні перспективи до порівняно швидкої інтеграції, що передбачає тісну економічну взаємодію за принципами «зони вільної торгівлі». Удосконалення моделі економічних відносин та публічного управління Україна-ЄС є вкрай важливим завданням в умовах повномасштабного вторгнення, що потребує підготовку підґрунтя та інтенсифікацію процесів зі створення спільних ринків, регуляторного та інституційного розвитку України відповідно до норм Європейського Союзу, забезпечення подальшої реалізації Угоди про асоціацію з ЄС та галузевої політики.

Впровадження цих заходів має сприяти зростання рівня співпраці в публічному управлінні між Україною та ЄС, наблизити економіку України до економіки ЄС за принципами лібералізації, а також організації вільного руху товарів, сервісів, послуг, фінансового капіталу. Фактично, метою такого розвитку національної економіки у першу чергу є формування сприятливого інвестиційного клімату та конкурентного середовища, щоб розвинути сприйняття України від «країни – партнера ЄС» до «країни – члена ЄС».

На теперішній час, модель економічних відносин Україна – ЄС не розкриває свій потенціал у повній мірі. Коріння цієї ситуації сягають ще

довоєнного періоду розвитку, коли відносини та розвиток публічного управління реалізовувався переважно у вузькому напрямку експорто-імпортних операцій товарів та послуг обмеженої різноманітності.

Відтак, пошук шляхів розвитку публічного управління та економічних відносин Україна - ЄС є актуальним завданням, особливо зважаючи на проблематику війни та перспективи повної інтеграції до ЄС у найближче десятиріччя.

Питання євроінтеграції, публічного управління та розширення ЄС, зокрема завдяки приєднанню країн Східного партнерства, розкриваються в роботах багатьох закордонних вчених, серед яких Д. Най, Д. Дайнен, К. Дойч, Д. Ж. Моне, Мітрані, Р. Дарендорф, Б. Росамонд, А. Моравчік, Е. Хаас, А. Спінеллі, Х. Шульц, Ю. Хабермас, Ф. Шміттер, С. Хоффман та інші. Серед вітчизняних дослідників євроінтеграційних процесів - В. Чужиков, Л. Губерський, А. Гальчинський, Я. Жаліло, Г. Перепелиця, В. Копійка, А. Румянцев, Р. Петров, І. Тодоров, В. Чумак, А. Філіпенко, О. Шаповалова та інші.

Метою магістерської кваліфікаційної роботи є дослідження та визначення Євроінтеграційної стратегії публічного управління України в умовах війни.

Відповідно до зазначеної мети, у роботі вирішуються такі **завдання**:

1. Проаналізувати основні історико-політичні та нормативні передумови розвитку відносин між ЄС та Україною.
2. Дослідити систему торгівельних відносин ЄС – Україна, як основу формування економічного партнерства.
3. Проаналізувати тенденції інвестиційних процесів між Україною та ЄС у довоєнному періоді, визначивши таким чином вихідні передумови до їх розвитку.
4. Проаналізувати відносини Україна – ЄС у секторі R&D як інноваційній складовій моделі економічних відносин.
5. Окреслити модель економічних відносин між Україною та ЄС в умовах російсько-української війни.

6. Визначити ключові сфери ризиків та перспективні напрямки розвитку економічних відносин Україна-ЄС, зважаючи на проблематику війни в Україні та її вплив на європейський простір.

Об'єктом дослідження є система публічного управління та економічних відносин між Україною та Європейським Союзом.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні передумови формування моделі публічного управління та економічних відносин Україна-ЄС у довоєнному та воєнному дискурсі.

Методи дослідження. Виконання кваліфікаційної магістерської роботи передбачало застосування низки якісних та кількісних методів, зокрема наукової індукції, наукової дедукції, угруповання, узагальнення, системного, порівняльного аналізу, статистичного аналізу. У дослідженні використано ретроспективний аналіз та прогнозування з метою дослідження системи публічного управління України – ЄС у довоєнний, воєнний періоди та перспективи повоєнного розвитку. Було застосовано різні графічні та табличні підходи до візуалізації результатів розрахунків та загально відомої статистики.

Інформаційна база дослідження охопила різноманітні наукові розробки вітчизняних та закордонних учених. Окремо слід відзначити, що інформаційними джерелами магістерського дослідження є ключові нормативні та законодавчі документи, програми, звіти, акти тощо щодо встановлення правового поля економічних відносин України та ЄС. Було використано відкриті бази даних та аналітичні портали, зокрема статистична база Євростату, Національного банку України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України. Інформаційним джерелом дослідження також є щорічна звітність міжнародних організацій, а саме звіти Світового Банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, Європейського інвестиційного банку. Окремим джерелом публічної інформації з тематики міжнародних відносин Україна – ЄС стали тексти офіційні промов, виступи та звернення ключових діячів світового простору.

Практична значущість магістерської роботи полягає в тому, що за результатами проведеного дослідження викладено системне бачення передумов, реалій та перспектив розвитку публічного управління та економічних відносин Євроінтеграції України; визначено ризики впливу війни, потенціал та орієнтири розширення майбутньої співпраці і торгівельному, інвестиційному та інноваційному напрямках.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ ТА УКРАЇНОЮ

1.1. Концептуальні основи євроінтеграційних процесів та принципи економічної співпраці у європейському просторі

Аналізуючи передумови економічних відносин та співробітництва між Європейським Союзом та Україною, важливим є той факт, що вони за своєю природою та «логікою» розбудови зовнішніх взаємин ЄС ґрунтуються на основних принципах «Теорії європейської інтеграційної політики» та «Європейської політики сусідства». Ці засади передбачають впровадження ефективної системи державного управління, що у свою чергу засноване на компетентності, стратегічному плануванні, відповідальності та розширенні співпраці між міжнародними акторами у контексті їх економічної взаємодії.

Зокрема, для України висока значимість процесів євроінтеграції ґрунтується на різноманітних чинниках, таких як історичні, політичні та географічні. Від здобуття незалежності Україна завжди визначалася спрямованим на європейський вибір фокусом політичних еліт та прагненням приєднатися до економічно незалежних країн Європи. Навіть при не завжди лінійному розвитку євроінтеграційних процесів в Україні, ідея того, що цей шлях є ключовим для модернізації країни, залишається важливою і актуальною. Це пояснюється тим, що впровадження європейських стандартів та цінностей сприятиме стабільності та підвищенню ефективності розвитку України в її шляху до європейської інтеграції.

При оцінці впливу євроінтеграційних настроїв на економічну співпрацю між Україною та ЄС важливо відзначити, що концепція об'єднаної Європи мала стати підтримку і велике значення в економічних, політичних та безпекових аспектах протягом історичного розвитку регіону. Це ґрунтується на торгівельних

та економічних зв'язках, а їх розширення передбачало мінімізацію та усунення митних бар'єрів, уніфікацію регламентів та стандартів.

У цьому контексті варто зазначити, що коріння «європейської єдності» сягає давнини, адже ще після розпаду Римської імперії Європа почала формувати культурну, політико-економічну та соціальну спільність європейських країн, незважаючи на постійні конфлікти між ними, а відтак і зміни кордонів. Втім, цей процес зближення та взаємного економічного, торгівельного та політичного обміну поступово формував спільний простір, що вимагав пошуку форм співпраці та подолання конфліктів між європейськими державами.

Дослідник О. Львова висвітлює, що концепція «Об'єднаної Європи» існувала на різних рівнях політичного розуміння серед інтелектуальної європейської еліти. Авторка узагальнює кілька ідей, що виникли в різні історичні періоди, висвітлюючи концепції європейського об'єднання [56]. П'єр Дюбуа у XIV столітті запропонував концепцію європейської християнської конфедерації, яка б управлялася єдиною Радою. У той самий період король Богемії Подебрада висунув проект об'єднання королівств для вирішення міждержавних суперечностей в Європі. На початку XV століття радник французького короля Генріха IV М. Сюллі пропонував створення федерації із п'ятнадцяти християнських держав. У XVII столітті англійський політичний діяч Вільям Пенн висловив ідею створення сейму для запобігання європейським війнам. Його думка передбачала, що об'єднані інститути спільного європейського союзу повинні мати права щодо окремих європейських держав. Французький просвітник Сен-П'єр виклав концепцію "Проект вічного миру в Європі", що передбачала створення європейського сенату з законодавчими та судовими повноваженнями для країн-членів. У своїй концепції вічного миру в Європі за І. Кантом обговорювалася необхідність об'єднання ради миру на етичних принципах, укладення угод та встановлення республіканської форми правління з урахуванням принципу справедливості та рівності перед законом.

Вплив цих концепцій та ініціатив на подальший розвиток співпраці між європейськими державами був важливий, оскільки сприяв укріпленню спільних

економічних інтересів, забезпеченню миру та стабільності. Реалістичність євроінтеграційних проєктів набула особливого значення у XX столітті. Спочатку Перша світова війна призвела до серйозних економічних втрат, які можна було компенсувати лише через взаємовигідне співробітництво.

Друга світова війна ще більше актуалізувала необхідність відбудови економічного і соціального життя в Європі та повернення її здатності конкурувати з економікою США. Зокрема, важливо було включити повоєнну Німеччину до економічної комунікації. Серед інтеграційних проєктів між Першою та Другою світовими війнами слід визначити ініціативу Ріхарда Куденхове-Калергі "Пан-Європа" [26]. Цей проєкт виник у контексті намагань забезпечити сталу мирну інтеграцію країн Європи та уникнути подібних конфліктів у майбутньому. Куденхове-Калергі, відчуючи важливість зближення країн континенту, запропонував концепцію об'єднаної Європи як способу забезпечення економічного процвітання і підтримки миру. "Пан-Європа" передбачала тісну інтеграцію країн через створення спільного економічного простору і взаємодії у сферах культури та політики. Основною ідеєю було визнання того, що економічна та політична співпраця може виграти, створюючи умови для взаємодії та розвитку. Ініціатива була покликана запобігти новим конфліктам та сприяти єднанню країн для спільного досягнення благополуччя. Куденхове-Калергі вбачав у "Пан-Європі" не лише економічний союз, але й механізм побудови єдиної європейської ідентичності, сприяючи розумінню та солідарності між національностями. Його вірою було те, що справжнє злагодження може бути досягнуте тільки шляхом співпраці та взаєморозуміння.

У подальшій діяльності пан'європейського руху ідеї економічної інтеграції продовжували отримувати підтримку. Це виявилось особливо очевидним не лише під час формування економічного співтовариства, але й у 1976 році, коли новий Міжнародний президент Пан'європейського Союзу, Отто фон Габсбург, розробив програму Чотирьох пунктів. У цій програмі було визначено поняття "Великої Європи", що включало не лише демократичні країни Західної Європи, але й країни Східної Європи [26].

Події Другої світової війни, що відобразили протистояння європейських держав, а також страшні економічні та політичні наслідки конфлікту, свідчать про нагальну потребу в поверненні до концепції європейської інтеграції та формування об'єднаної Європи. Але розуміння процесу євроінтеграції та форми об'єднання європейських країн породжували різноманітні думки та спричинювали широкий спектр дискусій.

Зокрема, вирізнялися різні теорії європейської інтеграції. Серед найпопулярніших були такі концепції, як федералізм (неофедералізм) представлені А. Етціоні, А. Спінеллі, К. Фрідріхом; функціоналізм Д. Мітрані; неофункціоналізм, до якого відносились Д. Най, Р. Кеохейн, Л. Ліндберг. Альтернативними варіантами неофункціоналізму були міжурядовість (інтергавернменталізм) від С. Хоффмана, інституціоналізм від П. Пірсона, К. Армстронга, С. Балмера, теорія комунікації від К. Дойча, теорія ліберального міжурядового підходу від Е. Моравчика.

Різні теорії європейської інтеграції пропонували різні підходи до процесу об'єднання країн. Ось принципові відмінності між деякими з них, які варто зазначити в контексті розуміння логіки розширення ЄС та візій приєднання України:

1. Федералізм прагне створити централізовану систему управління, подібну федерації, де центр має важливі повноваження.
2. Неофедералізм також націлений на об'єднання, але з більшою увагою до ролі національних держав та обмеженим централізованим управлінням.
3. Основна ідея функціоналізму полягає в тому, щоб об'єднувати країни на основі функціональних взаємозалежностей у різних галузях, таких як економіка, політика, соціальні питання тощо.
4. Неофункціоналізм підкреслює роль функціональної інтеграції, але також враховує роль політичних та соціокультурних факторів.
5. Міжурядовість вказує на важливість взаємодії між урядами національних держав, які залишаються основними учасниками інтеграційного процесу.

6. Інституціоналізм акцентує на ролі інституцій та організацій у процесі інтеграції, визнаючи їхню значущість для регулювання взаємодії між країнами.

7. Теорія комунікації ставить акцент на важливість ефективного спілкування між країнами для досягнення спільних цілей.

8. Теорія ліберального міжурядового підходу визнає роль національних урядів та ринків у формуванні інтеграційних процесів.

Таким чином, кожна з цих теорій намагалася висвітлити специфіку та ефективність процесів європейської інтеграції з різних точок зору.

Необхідно відзначити, що саме концепції федералістів взяли значний вплив на становлення Європейського союзу, і це відображено в його структурі та системі управління, які в багатьох відношеннях втілили пропозиції цієї наукової школи [69].

У теорії функціоналізму основний акцент був зроблений не на формі (федерації чи конфедерації), а на функціях, які має виконувати міжнародна спільнота. Так, Д. Мітрані переконував у необхідності створення мережі міжнародних організацій для виконання функцій міждержавного економічного та політичного співробітництва. Запропоновані ним міжнародні організації повинні бути гнучкими і «...в змозі модифікувати свої функції відповідно до обставин, оскільки вони є засобами досягнення поставлених цілей. Співробітництво і взаємодія в першу чергу пропонується у питаннях соціально-економічного характеру, розв'язання яких актуальне для всіх країн і може служити об'єднуючим елементом» [73].

Слід відзначити, що серед проектів європейської інтеграції значне місце займають дослідження, які розглядають процес економічної інтеграції як процес, в якому поєднуються як негативні, так і позитивні аспекти [28]. Це включає зняття бар'єрів перед транскордонним переміщенням товарів, послуг і факторів виробництва, потребу в інвестиційних ресурсах у свободі руху капіталів та платежів, підвищення конкуренції, зниження цін і підвищення якості товарів, послуг та факторів виробництва, введення законів та створення інститутів, що

збільшують мобільність товарів, послуг, осіб і капіталів, а також формування спільних зовнішньоекономічних відносин і політики конкуренції тощо.

Отже, аналіз наукового дискурсу щодо теорій європейської інтеграції вказує на те, що цей процес оцінюється з різних точок зору - політичного, економічного та інституційного. Це стає досить складною задачею, особливо враховуючи такі фактори, як вихід Великобританії з ЄС, зростання популістських і націоналістичних рухів, а також досить складні взаємини з США. Незважаючи на ці виклики, позитивна концепція європейської інтеграції залишається найбільш визнаною.

Обмірковуючи напрямки економічних відносин ЄС-Україна, слід зазначити, що у сучасних наукових дискусіях продовжують обговорюватися досить різні сценарії подальшого розвитку Європейського Союзу, зокрема у контексті його укрупнення. Важливим кроком у цьому напрямку була Римська декларація 2017 року, в якій було виділено, що майбутнє Європейського Союзу планується як "процвітаюча і стійка Європа" [64]. У цьому контексті передбачається створення умов для економічного росту та створення робочих місць, розвиток сильного єдиного ринку, що адаптується до технологічних трансформацій. Також висловлюється намір зміцнювати єдину валюту, що відкриває можливості для зростання, конкурентоспроможності та інновацій, зокрема для малих і середніх підприємств. Крім того, наголошується на важливості стабільного зростання через інвестиції, структурні реформи та завершення економічного і валютного союзу, а також на досягненні енергетичної безпеки і чистого, безпечного навколишнього середовища.

У практичному вимірі, формування Європейського Союзу розпочалося у післявоєнний період після Другої світової війни.

Відомі політики Уїнстон Черчилль, Жан Моне, Робер Шуман, Конрад Аденауер та Алькіде де Гаспері внесли значний внесок у створення Європейського союзу та визнаються його "батьками". Проте їхні концепції та погляди на створення ЄС виявилися різними, враховуючи їхні політичні та історичні контексти.

1. Уінстон Черчилль: Контекст: Велика Британія не входила в склад основних засновників ЄС.

Погляд: Черчилль висловлював ідею європейської співпраці, але в рамках "злиття незалежних національних держав".

2. Жан Моне та Робер Шуман:

Контекст: Франція та Німеччина, обурені страшними наслідками двох світових воєн, сприяли інтеграції.

Погляд: Моне та Шуман висували ідею створення Співтовариства з видобутку вугілля та сталі, що сприяло мирній співпраці та зменшенню ймовірності воєн.

3. Конрад Аденауер:

Контекст: Після Другої світової війни Німеччина шукала способи знову увійти в міжнародне співтовариство.

Погляд: Аденауер підтримував ідею європейської інтеграції, переконаний, що це сприятиме політичній та економічній стабільності.

4. Алькіде де Гаспері:

Контекст: Італія шукала способи виправдатися перед світовим співтовариством після Другої світової війни.

Погляд: Де Гаспері підтримував інтеграцію як засіб уникнення конфліктів та сприяння економічному зростанню.

Отже, хоча ці політики ділили спільну мету запобігти новим війнам у Європі через тісну співпрацю, їхні погляди різні і відображали умови та завдання їхніх відповідних країн у післявоєнний період.

Підписана у 1957 році Римська угода, розпочала створення єдиного ринку в Європейському Співтоваристві. До 1969 року Європейська економічна спільнота виключила більшість мит та квот на торгівлю між своїми державами-членами, що сприяло вільному обігу товарів всередині ЄЕС. Крім того, до 1993 року було фактично завершено створення європейського єдиного ринку, яке

призвело до відміни більшості бар'єрів для вільного руху людей, товарів, капіталу і послуг.

При аналізі еволюції ЄС можна визначити, що ключовим фактором інтеграції був принцип "spill-over" (або «перетікання»). Цей термін відноситься до ситуації, коли рішення, прийняті в одній галузі політики чи сфері діяльності, призводять до необхідності чи можливості подальшого втручання чи інтеграції в інших аспектах. У контексті ЄС принцип "spill-over" означає, що початкові кроки у галузі співпраці та інтеграції призводять до розвитку та розширення спільної діяльності в інших сферах. Наприклад, спочатку об'єднання країн в галузі вугільної та сталевих промисловості, запропоноване Робером Шуманом та Жаном Моне, призвело до створення Європейського економічного співтовариства. Це, в свою чергу, сприяло подальшим етапам інтеграції, таким як спільний ринок та єдина валюта. Принцип "spill-over" відображає ідею, що глибша інтеграція в одній сфері може викликати потребу у розширенні співпраці та координації в інших сферах для забезпечення ефективного функціонування спільної системи. Цей принцип визначав напрями розвитку ЄС та допомагав у формуванні більш глибокої та об'єднаної європейської спільноти.

Принципово важливими у розумінні євроінтеграційних процесів є ключові часові маркери становлення та розвитку Європейського Союзу.

По-перше, створення Європейського Співтовариства вугільної та сталевих (1951), яке об'єднало країни у галузі вугільної та сталевих промисловості. Це стало спробою забезпечити мир та стабільність в регіоні, який переживав післявоєнні руйнування.

По-друге, Римські домовленості (1957), що призвело до створення двох нових співтовариств - Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського співтовариства з атомної енергії (EURATOM). Ці події сприяли розвитку спільного ринку та співпраці у ядерній сфері.

По-третє, одинарний акт (1986), який розширив компетенції ЄС, визначивши нові області співпраці, включаючи внутрішній ринок, валютну

політику та соціальні питання. Його мета полягала у зробленні європейської інтеграції більш глибокою та широкою.

По-четверте, Маастрихтський договір (1992), який де-юре та де-факто створив Європейський союз та визначив три основні стовпи співпраці: Економічний та валютний союз, Спільна зовнішня та безпекова політика, та Співпраця в справах внутрішнього обліку та правосуддя.

По-п'яте, Амстердамський договір (1997), що розширив області співпраці, зокрема в сфері правосуддя та внутрішніх справ, і зміцнив принципи громадянства та участі громадян у різних аспектах європейської інтеграції.

По-шосте, Ніщський договір (2001), який визначав реформи в інституційній структурі ЄС, зокрема збільшення ролі Європейського парламенту та зміни у правилах голосування Співтовариства.

По-сьоме, Лісабонський договір (2007), що зміцнив демократичні процеси в ЄС, удосконалив внутрішню та зовнішню політику, включаючи створення посади постійного президента Європейської Ради.

Цей перелік не є вичерпним, адже процес розвитку та розширення ЄС триває.

У подальшому, аналізуючи питання економічних відносин ЄС з Україною слід зазначити, що цей процес слід розглядати з позицій загальної політики Східного Партнерства ЄС. Європейський Союз сприяє встановленню міжнародних економічних відносин з країнами східного партнерства на основі кількох ключових принципів:

1. Асоціаційна політика. ЄС розвиває асоціаційні відносини з країнами східного партнерства через укладання Асоціаційних угод. Ці угоди спрямовані на поглиблення економічної співпраці, забезпечення зближення законодавства та норм, а також підтримку політичних та соціальних реформ.

2. Спільний ринок та зони вільної торгівлі. ЄС активно пропагує розвиток спільного ринку та зон вільної торгівлі з країнами східного партнерства. Це сприяє збільшенню торгівлі та інвестицій, зниженню тарифів та бар'єрів, а також створенню сприятливих умов для бізнесу.

3. Фінансова підтримка та інвестиції. ЄС надає фінансову підтримку та інвестиції для здійснення реформ та розвитку в економіках східного партнерства. Це може включати гранти, кредити, програми технічної допомоги та інші інструменти для підтримки сталого економічного зростання.

4. Норми та стандарти ЄС. ЄС пропагує прийняття норм та стандартів, які використовуються в ЄС, в країнах східного партнерства. Це сприяє створенню спільного економічного простору та забезпечує вищий рівень якості та конкурентоспроможності.

5. Підтримка інфраструктурних проєктів. ЄС активно взаємодіє з країнами східного партнерства в реалізації інфраструктурних проєктів, таких як транспортні мережі, енергетика та інші. Це сприяє розвитку економіки та зміцненню зв'язків між країнами.

Додатково слід зазначити важливість реалізації політичного діалогу та співпраці, адже встановлення економічних відносин базується на політичному діалозі та співпраці. ЄС активно сприяє розвитку стабільних політичних та економічних умов в регіоні для сприяння ефективній співпраці.

Ці принципи спрямовані на створення взаємовигідних та стійких економічних відносин між ЄС та країнами східного партнерства, до якого належить і Україна, сприяючи їхньому економічному розвитку та інтеграції в європейський економічний простір.

1.2. Аналіз розвитку Євроінтеграційних відносин України у контексті політико-економічної взаємодії та інтеграційного вектору публічного управління

У вчених джерелах використовують різноманітні класифікаційні підходи для оцінки взаємодії між Україною та Європейським Союзом. Однак, зважаючи на сучасні реалії російсько-Української війни, доречно спочатку розглянути розвиток інституційної співпраці ЄС-Україна з При розгляді еволюції з 1991 по 2021 рік (довоєнний період). Відтак, можна виділити наступні етапи [1]:

1. 1991-1998 рр. – початковий, період становлення тимчасових форм організаційного забезпечення двосторонніх відносин між Україною та Євросоюзом;

2. 1998-2014 рр. – етап формування стабільної інституційної структури співробітництва;

3. 2014-2021 рр. – етап удосконалення інституційних основ співробітництва України та Європейського Союзу.

Зазначимо, що у період після оголошення незалежності, Україна стояла перед завданням визначитися щодо напрямку свого розвитку та подальшого членства в міжнародній спільноті. Позиція Європейського Союзу була ключовою для цього вибору, оскільки вони визнали створення української держави як одну з найважливіших подій в історії Європи та вірили, що сильна демократична Україна може внести суттєвий внесок у загальну стабільність у Європі. Відтак, якщо акцентувати увагу саме на розвиток економічного співробітництва між Україною та ЄС, можна виділити такі важливі кроки:

1. Підписання Угоди про партнерство та співробітництво. Розпочався в 1994 році, коли Україна та ЄС підписали зазначену Угоду. Вона визначила загальний курс співпраці в таких сферах, як економіка, торгівля, політика та інші.

2. Створення Загального Ринку та Зони Вільної Торгівлі. Після Кроку 1, у 2008 році розпочалося поглиблення економічних зв'язків. Було підписано Спільний План Дій, що передбачав створення Загального Ринку та Зони Вільної Торгівлі.

3. Асоціаційна Угода та Договір про Глибоку та Всебічну Зону Вільної Торгівлі. Наступним етапом була підписана в 2014 році Асоціаційна Угода, яка включала Договір про Глибоку та Всебічну Зону Вільної Торгівлі. Цей документ передбачав зближення економічних та правових норм України зі стандартами ЄС.

4. Ратифікація та Застосування Угоди. Згідно з внутрішніми процедурами, Асоціаційну Угоду ратифікували всі сторони, а в 2017 році вона була повністю

застосована. Це сприяло поглибленню економічної інтеграції між Україною та ЄС.

5. Етап Поглиблення Співпраці. Застосування Асоціаційної Угоди сприяло поглибленню економічних та торговельних відносин. Зокрема, Україна отримала доступ до європейського ринку та взаємні переваги в області інвестицій та технічної співпраці.

6. Проведення Реформ. Реалізація Угоди також передбачала проведення реформ в Україні, зокрема в галузі правової системи, антикорупційних заходів, регулювання ринків та інших сферах.

7. Динамічний Розвиток. Після застосування Асоціаційної Угоди, економічне співробітництво продовжило динамічний розвиток, збільшуючи торговельний обсяг, інвестиції та обмін технологіями між Україною та ЄС.

Ці кроки вказують на поступовий розвиток економічних відносин між Україною та Європейським Союзом, що сприяє їхньому поглибленню та стійкому зростанню у довоєнний період.

Отже, уряд України розпочав формувати свою політику у сфері європейської інтеграції, спрямовуючи її як стратегію партнерства та співпраці з ЄС. Цей шлях розпочався вже 6 квітня 1992 року, коли Європейська Комісія розпочала переговори з Білоруссю, Росією, Україною та Казахстаном щодо угод про партнерство і співробітництво. Зазначимо, що офіційні переговори між ЄС та Україною розпочалися 23-24 березня 1992 року, а їхні результати вилилися в схвалену у 1993 році постанову Верховної Ради України "Про основні напрямки зовнішньої політики України", де було визначено членство в Європейських Співтовариствах як перспективну мету зовнішньої політики України [11].

Історичним моментом було підписання Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом 16 червня 1994 року в Люксембурзі. Цей документ фактично завершив початковий етап формування відносин між Україною та ЄС [16].

Угода про партнерство і співробітництво отримала затвердження Верховною Радою України 10 листопада 1994 року та вступила в силу 1 березня

1998 року, після її ратифікації всіма державами-членами Європейського Союзу. Цей документ визначив правовий каркас для двостороннього співробітництва між Україною та ЄС на протязі 10 років. При укладанні Угоди про партнерство та співробітництво сторонам вдалося охопити різні аспекти двосторонньої співпраці. Політична співпраця розвивалася завдяки політичному діалогу, економічні відносини включали сприяння торгівлі та інвестиціям, а також створення основи для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, науково-технічного та культурного співробітництва. Однією з головних мет цього партнерства була підтримка України в її зусиллях зміцнення демократії, економічного розвитку та завершення переходу до ринкової економіки [66]. Для забезпечення виконання Угоди про партнерство та співробітництво було встановлено інституційне співробітництво на різних рівнях, таких як саміти ЄС-Україна, Рада з питань співробітництва, Комітет з питань співробітництва та його сім підкомітетів.

Подальший розвиток відносин між Україною та ЄС відзначався важливими подіями, такими як затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу у червні 1998 року, відкриття Представництва Європейської Комісії в Україні у вересні 1993 року та Представництва України при ЄС у липні 1995 року. Спільний комітет Україна - ЄС почав свою діяльність ще до набуття чинності Угоди, березні 1995 року, виконуючи роль офіційного інструменту моніторингу економічного та торговельного співробітництва між обома сторонами. У вересні 1997 року в Києві відбувся перший саміт Україна - ЄС, де було підтверджено вибір України на користь європейської інтеграції та обговорено шляхи активізації економічного співробітництва, а також розглянуті питання договірно-правової сфери [35].

Вступ в дію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом з 1 березня 1998 року визначив подальше укріплення інституційного та організаційного базису двосторонніх відносин. Цей процес був реалізований через створення відповідних інституційних структур, які були згадані раніше (Рада та Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС,

Комітет з парламентського співробітництва між Україною та ЄС). Також проводилася адаптація українського законодавства до стандартів законодавства ЄС, згідно з положеннями статті 51 Угоди про партнерство і співробітництво [66].

У період першого етапу співпраці між Україною та ЄС, окрім укладання Угоди про партнерство та співпрацю з країнами-членами ЄС у червні 1994 року [66], прийняття Спільної стратегії ЄС щодо України [158] відігравали ключову роль. Важливими подіями також були вступ України до Ради Європи у 1995 році, затвердження плану дій у рамках Європейської політики сусідства, постановка Україною питання щодо отримання статусу країни з ринковою економікою, введення безвізового режиму з ЄС та спільної розбудови кордону між Україною та ЄС. Все це свідчило про вибір Україною європейського шляху та необхідність подальших заходів для наближення до ЄС.

Але на початку 2000-х років практичні дії з реалізації цих планів, на жаль, сповільнилися, і внаслідок цього Україна не досягла значного прогресу у виконанні Угоди про партнерство та співпрацю.

На другому етапі співпраці між Україною та Євросоюзом ключовим документом стало Послання Президента України до Верховної Ради в 2002 році під назвою "Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки". В цьому документі були визначені основні пріоритети та конкретизовані завдання у сфері реформ та модернізації країни, враховуючи сучасні глобалізаційні виклики. Особлива увага приділялася процесу європейської інтеграції, який розглядався як основа для стратегії економічного та соціального розвитку [13].

18 березня 2004 року було ухвалено Закон України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу". У цьому законі започатковано «інститут щорічної звітності про стан виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС» [3]. Це просунуло визнання європейської перспективи для України.

Важливим етапом є 30 грудня 2005 року, коли Україна отримала від ЄС статус країни з ринковою економікою та була виключена із так званого списку "країн із перехідною економікою", що діяв в рамках антидемпінгового законодавства Європейського Союзу. Фактично це посприяло подальшому розвитку економічного співробітництва між Україною та ЄС.

Надалі, відносини між Україною та ЄС були регульовані новим Планом дій на 2005-2008 роки. Цей план передбачав досягнення певних пріоритетів, спрямованих на поступову інтеграцію України в європейські економічні та соціальні рівні, наближення українського законодавства до європейського, створення передумов для започаткування зони вільної торгівлі з ЄС [60].

На підставі офіційного звіту про виконання Плану дій у 2008 році можна визначити як позитивні, так і негативні аспекти. До досягнень можна віднести углиблення співпраці в керуванні кризовими ситуаціями, розвитку економіки, та сферах енергетики, юстиції, свободи та безпеки. Особливо важливим є поліпшення в питаннях візової політики. Важливим кроком для України стало надання права приєднання до заяв та виступів від імені ЄС у регіональних та міжнародних питаннях до їх оприлюднення в рамках спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС.

У внутрішній політиці України протягом цього періоду відзначаються позитивні результати в галузі захисту прав людини, свободи слова та розвитку громадянського суспільства. Це свідчить про зростання соціальної стабільності та забезпечення основних гарантій громадянам.

В жовтні 2006 року Україна та ЄС уклали Меморандум про взаєморозуміння стосовно діалогу з аграрних питань між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії "Сільське господарство та розвиток сільської місцевості" [10]. Цей документ позитивно вплинув на розвиток двостороннього партнерства в галузі сільського господарства. Спільні зусилля стосовно реформ аграрного сектору, розвитку ринків сільськогосподарської продукції, використання ГМО та забезпечення

безпеки харчових продуктів стали важливими етапами співпраці між сторонами [10].

Негативні результати можна пов'язати з тим, що План дій не враховував стратегічних мет України щодо вступу до Європейського союзу. Відсутність узгодженості в цьому питанні призвела до розбіжностей у розумінні співпраці між ЄС та Україною, зокрема стосовно перспектив членства України в ЄС. Це стало однією з причин розчарування обох сторін, адже виникла ситуація, коли Україна взяла на себе значущі політичні зобов'язання, зокрема щодо внутрішніх демократичних перетворень та економічних реформ, а Європейський союз обмежився консультативною та фінансовою допомогою. Такий нерівний розподіл ролей призвів до ситуації, коли Україна мусила самотійно нести важливі завдання, тоді як ЄС обмежився обліковою підтримкою.

Загалом, виявлено ряд проблем у виконанні Плану дій, які серйозно впливають на його ефективність. По-перше, відсутність єдиного механізму для планування та звітності, який відповідав би загальноприйнятим стандартам, створює складнощі у контролі за виконанням Плану через розбіжності в підходах між Україною та Європейським Союзом. По-друге, недостатньо конкретна формулювання пріоритетів, заходів та критеріїв виконання в Плані дій та в відповідних документах уряду ускладнює визначення параметрів досягнення мети чи успішності виконання Плану. Це призводить до нечіткості і невизначеності, що ускладнює ефективний моніторинг та оцінку результатів. Вирішення цих питань може покращити виконання Плану дій та підвищити його спрямованість на досягнення конкретних цілей.

Неоднозначні позиції України у процесі євроінтеграції та невідповідність її політичним та економічним критеріям для приєднання до Європейського Союзу виникли через відсутність послідовності та зволікання у проведенні реформ [25]. На той момент особливу вагомість отримало питання розробки нової угоди між Україною та ЄС, що замінила б Угоду про партнерство і співробітництво (УПС). Таким чином, у березні 2007 року розпочався переговорний процес стосовно Нової посиленої угоди (НПУ). Позиція України

заключалася в тому, що новий документ повинен мати більший важіль в порівнянні з попереднім та забезпечити можливість країні здійснити перехід від партнерства і співробітництва з ЄС до відносин політичної асоціації та економічної інтеграції.

Як вказано в "Енциклопедії експорту", розширена і всебічна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), яка описана у Розділі IV Угоди про асоціацію, виявляє значно більшу ефективність порівняно з традиційною угодою щодо зони вільної торгівлі, яка передбачає взаємне скасування тарифів. Ця угода зобов'язує Україну не лише до скасування тарифів, а й до впровадження суттєвої частини юридичних норм із сфери підприємництва Європейського Союзу (*acquis*) протягом десятирічного перехідного періоду [18]. Це підкреслює важливість і глибину зобов'язань, які Україна приймає на себе для впровадження інтегрованого підходу до вільної торгівлі з Європейським Союзом.

ПВЗВТ – це більше, ніж просто угода про лібералізацію тарифів. Угода складається з 15 глав, 14 додатків і 3 протоколів з таких тематик:

1. Скасування тарифів. Більшість чинних митних тарифів будуть скасовані, що вплине на зменшення вартості послуг та товарів в обох країнах;

2. Технічне регулювання. Наразі в Україні та Євросоюзі діють різні технічні нормативи, що потребує взаємної відповідності та сертифікації. Україна поступово узгодить свої норми і процедури з європейськими, таким чином, щоб сертифіковані товари вважалися такими, що відповідають вимогам Євросоюзу без подальших перевірок. Це знизить вартість узгодження та сертифікації відповідно до двох різних систем;

3. Санітарні та фітосанітарні норми. Українські норми сільськогосподарських товарів та безпеки харчів, так само зараз відрізняються від європейських. Україна планує поступово погоджувати їх з європейськими, щоб сертифіковані товари вважалися такими, що відповідають вимогам Євросоюзу без подальших перевірок;

4. Торгівля послугами. Український бізнес матиме змогу продавати товари та послуги державам Євросоюзу на більш вигідних умовах, ніж будь-яка інша

країна, а в деяких випадках, отримає право на національний режим. Угода передбачає право на створення підприємства постачальників українських послуг (обумовлене низкою застережень), яке автоматично поширюється на нові послуги в майбутньому;

5. Державні закупівлі. Україна застосовуватиме правила Євросоюзу про державні закупівлі, що надасть підприємствам Євросоюзу право на участь в державних українських тендерах і на аналогічне ставлення, як і до українських компаній. Українські підприємства зможуть на рівні конкурувати за державні контракти в Євросоюзі;

6. Захисні заходи. До імпорту в Україну автомобілів та уживаного одягу застосовано спеціальний режим. Зроблено це для того, щоб захистити відповідні українські галузі промисловості від збільшення конкуренції з боку постачальників з Євросоюзу [29].

25 жовтня 2017 року уряд прийняв найбільший за всю свою історію акт – План заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Цей документ є винятковим тим, що його створення ґрунтувалося на ретельному аналізі зобов'язань, передбачених Угодою, зокрема, актів права ЄС. Такий підхід надав можливість кожній стороні чітко формулювати своє бачення змін у всіх 25 сферах правовідносин, охоплених угодою.

Далі в розгорнутому описі подальших подій, пов'язаних з імплементацією Угоди про асоціацію та створенням Партнерства в глибокій та всебічній зоні вільної торгівлі (ПВЗВТ). Важливо відзначити, що під час 20-го саміту Україна-ЄС у липні 2018 року виразила спільну позицію з Європейським Союзом у заяві, де визнала свої європейські прагнення та отримала підтримку ЄС у своєму європейському виборі, як це передбачено в Угоді про асоціацію.

З 23 червня 2022 року Україна стала кандидатом на членство в Європейському Союзі, відкриваючи новий етап у своєму європейському шляху.

1.3. Правове поле відносин Україна-ЄС

У сучасній практиці становлення та розвитку міжнародних відносин між державами, об'єднаннями чи окремими міжнародними акторами, визначальну роль грає нормативно-правове забезпечення. Створення більш сприятливого правового середовища для торгівлі було одним із важливих завдань таких переговорів [24].

Правове поле економічних відносин між Україною та Європейським Союзом (ЄС) охоплює ряд ключових аспектів та документів, які визначають умови та принципи співпраці між сторонами. Серед найважливіших складових цього правового поля можна виділити наступні елементи.

По-перше, Асоціаційна Угода. Асоціаційна Угода є основним правовим документом, який регулює відносини між Україною та ЄС. Вона містить положення про економічну інтеграцію, торгівлю, політичне співробітництво, права людини, юстицію та внутрішні справи.

По-друге, Договір про Глибоку та Всебічну Зону Вільної Торгівлі (DCFTA). Цей документ входить до складу Асоціаційної Угоди та спрямований на створення великомасштабної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. DCFTA передбачає взаємну лібералізацію торгівлі товарами та послугами.

По-третє, Рамкові Угоди та Спільні Плани Дій. Додатково до Асоціаційної Угоди укладаються рамкові угоди та спільні плани дій, які конкретизують аспекти співпраці в різних сферах, таких як енергетика, транспорт, наука і техніка тощо.

По-четверте, Стандарти та Регуляторні Механізми. У рамках економічної інтеграції встановлюються стандарти та регуляторні механізми, спрямовані на гармонізацію норм та стандартів, що сприяє полегшенню торгівлі та зменшенню бюрократичних обмежень.

По-п'яте, Механізми Торгової Захисту. Для забезпечення справедливих умов торгівлі введені механізми торгової захисту, такі як антидемпінгові заходи та вирішення торговельних спорів.

Дуже важливу роль відіграють також Інвестиційні Угоди та Заходи, що регулюються угодами щодо захисту інвестицій, що сприяє притоку капіталу та розвитку економіки; а також Додаткові Угоди та Програми, які можуть включати додаткові угоди та програми співпраці в окремих галузях, таких як наука, освіта, культура тощо.

Ці елементи складають правове поле, яке регулює економічні відносини між Україною та ЄС, сприяючи розвитку інтеграції та взаємовигідному співробітництву.

Розглянемо деякі принципові аспекти детальніше.

У вересні 2008 року під час саміту Україна - ЄС було укладено Спільну Декларацію, яка містить ключові документи, такі як "Угода про асоціацію, визнання України Європейською державою" та розпочаток візового діалогу. Європейський Союз висловив визнання щодо європейських амбіцій України та привітав її вибір на користь європейського шляху [19]. Починаючи в 2009 році роботу над Угодою про асоціацію, було введено новий практичний інструмент - Порядок денний асоціації Україна - ЄС (ПДА), який замінив План дій [62].

Переговори з приводу Угоди про асоціацію тривали вісімнадцять раундів і завершилися у грудні 2011 року. Це були зустрічі на вищому політичному рівні між Україною та ЄС, а також робочі консультації глав переговорних делегацій. Під час цих зустрічей відбувався пошук балансу інтересів, особливо важливого для України з точки зору якісного наповнення змістовної частини Угоди про асоціацію та врахування національних інтересів.

Однією з ключових питань було укладення Угоди про "глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі", яка передбачала не лише зниження тарифів, але й зменшення витрат на торгівлю через гармонізацію регуляторних практик та спрощення митного режиму. Досвід країн Центральної та Східної Європи показав, що подібні вимоги до гармонізації законодавства та адміністративно-регуляторних практик, а також моніторинг їх виконання й технічна підтримка з боку ЄС, сприяли розвитку інституцій, проведенню реформ і забезпеченню економічного зростання. Переговори між Україною та ЄС базувалися на

принципі "Світова Організація Торгівлі +", який спрямовувався на економічну інтеграцію України во внутрішній ринок ЄС. Підхід "COT+" включав не лише максимальне зниження тарифів і обмежень на торгівлю послугами, але й створення правил торгівлі, спрямованих на усунення будь-яких бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС.

Аналізуючи цей етап співпраці між Україною та ЄС, можна зробити висновки щодо різноманітних результатів, які Україна досягла на шляху євроінтеграції. Зокрема, для огляду прогресу в реалізації ПДА був утворений Спільний комітет, що складався з вищих посадових осіб, і регулярно представляв свої доповіді Раді з питань співпраці Україна - ЄС. На початку 2010 року Спільний комітет прийняв Перелік пріоритетів Порядку денного асоціації Україна - ЄС на 2010 рік, який включав 78 пріоритетів. У травні 2011 року був схвалений Перелік пріоритетів на 2011-2012 роки.

Згідно з монографією "Європейський проект і Україна", експертні оцінки в жовтні 2011 року свідчили, що Україна слабо виконує ПДА, демонструючи послаблення інтеграційних зусиль в усіх сферах, за винятком візового діалогу. На саміті Україна - ЄС у грудні 2011 року було оголошено про завершення складних переговорів щодо Угоди про асоціацію та зони вільної торгівлі. Текст Угоди було парафовано у березні 2012 року [19]. Слід зазначити домінування "декларативної" культури та відсутність "імплементаційної" культури в органах влади, слабку закріпленість пріоритетів політики європейської інтеграції, неефективні механізми координації і моніторингу, низький рівень підготовки держслужбовців та відсутність знань про європейську інтеграцію, що негативно впливає на реалізацію Угоди про партнерство і співпрацю та Стратегії інтеграції до ЄС [19]. Ці тези підтверджують статистичні дані щодо торгівлі між Україною та ЄС у 2012-2014 роках: середньоарифметичний обсяг експорту з України до ЄС становив 12,8 млрд євро або 25% від загального обсягу українського експорту, який в середньому зменшувався на -3,85% до 52 млрд євро [18].

У цей момент євроінтеграційного процесу Україна, хоча досягла певних офіційних успіхів, не використала повністю можливості, які передбачені

Порядком денним асоціації. В основних напрямках реалізації пріоритетів євроінтеграції не встановлено ефективного контролю, і відсутній достатній моніторинг виконання зобов'язань, які взяли на себе сторони. У зв'язку з цим було прийнято принципове рішення виправити цю недолік, а разом із прийняттям переліків завдань впроваджувати ефективні механізми контролю за досягненням поставлених цілей.

Після тривалого процесу 21 березня 2014 року в Брюсселі були підписані політичні положення Угоди про асоціацію. Решта розділів, включаючи ПВЗВТ, були підписані 27 червня 2014 року. Підписання Угоди про асоціацію та ПВЗВТ в 2014 році стало стратегічним та геополітичним важливим досягненням в історії України, що символізує життєво важливий вибір країни на користь "європейського шляху" як демократичної незалежної держави. Політичні та економічні цілі цієї Угоди набули важливого значення для майбутнього України як незалежної та безпечної європейської держави. Економічні аспекти цієї Угоди включають можливість модернізації української економіки за сприяння ЄС, нарощування обсягів торгівлі, реформування регулювання економіки відповідно до європейських стандартів та поліпшення бізнес-клімату для іноземних і внутрішніх інвестицій.

Угода має на меті впровадження стандартів України, щоб вони відповідали європейським нормам, сприяючи подальшій економічній інтеграції України. У вересні 2014 року Верховна рада України та Європейський парламент одночасно затвердили Угоду. У той час Європейський Союз впровадив механізм тимчасового виконання, що дозволило розпочати виконання угоди з 1 листопада 2014 року, навіть не дочекавшись її повної ратифікації. Зазначимо, що через тиск росії торговельні умови стали чинними від 1 січня 2016 року.

Розширена зона вільної торгівлі між Україною та ЄС є невід'ємною частиною Угоди про асоціацію. Ця зона передбачає лібералізацію торгівлі товарами і послугами, а також руху капіталів та, в певному розумінні, руху робочої сили. Важливою особливістю є комплексна програма адаптації регуляторних норм, пов'язаних з торгівлею, до відповідних стандартів ЄС. Це

сприятиме значному зменшенню технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС та забезпечить розширений доступ українських експортерів до внутрішнього ринку ЄС і навпаки, забезпечуючи європейським експортерам розширений доступ до українського ринку. Таким чином, поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі сприятиме поступовій інтеграції української економіки у внутрішній ринок ЄС.

Одна з частин Угоди, яка стосується створення зони вільної торгівлі, охоплює різні аспекти, такі як торгівля товарами (з врахуванням технічних бар'єрів), інструменти торговельного захисту, санітарні та фітосанітарні заходи, сприяння торгівлі, митна співпраця, адміністративне співробітництво в митній сфері, правила походження товарів, торговельні відносини в енергетичній сфері, послуги, створення компаній та інвестиції, визнання кваліфікацій, рух капіталів та платежі, конкурентна політика (включаючи антимонопольні заходи та державну допомогу), права інтелектуальної власності (включаючи географічні зазначення), державні закупівлі, торгівля та сталий розвиток, транспарентність і врегулювання суперечок.

У розділі "Економічне та секторальне співробітництво" Угоди містяться положення, які визначають умови, модальності та часові рамки гармонізації законодавства України з законодавством ЄС. Угода вимагає від України зобов'язань щодо реформування інституційної спроможності відповідних установ, а також встановлює принципи співробітництва між Україною, ЄС та його державами-членами у різних секторах економіки та напрямках державної галузевої політики.

У цьому розділі, що має 28 глав, передбачені заходи в таких секторах, як енергетика (включаючи ядерну), транспорт, захист навколишнього середовища, промислова політика, підприємництво, сільське господарство, оподаткування, статистика, надання фінансових послуг, туризм, аудіовізуальна політика, космічні дослідження, охорона здоров'я, науково-технічна співпраця, культура, освіта та інше [67].

Реалізація цього розділу Угоди має на меті забезпечити не тільки виконання положень Угоди щодо зони вільної торгівлі, але й сприяти наближенню законодавства та регуляторного середовища України до ЄС. Це в свою чергу сприятиме усуненню нетарифних торговельних бар'єрів та інтеграції України внутрішнього ринку ЄС та єдиного нормативного простору в більшості секторів економіки та суспільного життя України.

В цілому, Угода про асоціацію ставить перед собою завдання оновлення спільних інституційних рамок співпраці України та ЄС, поглиблення стосунків у всіх сферах і зміцнення політичної асоціації та економічної інтеграції на основі взаємних прав і обов'язків. Створення всебічної та поглибленої зони вільної торгівлі має сприяти поступовій інтеграції України внутрішнього ринку ЄС.

Інструментами реалізації цього розділу можна вважати відкриття ринків шляхом поступового скасування митних тарифів, надання безмитного доступу в рамках квот та гармонізація українських законів, норм та стандартів з тими, що діють в ЄС у різних прямо або опосередковано пов'язаних із торгівлею секторах. Це сприятиме гармонізації стандартів України та ЄС у ключових галузях, що забезпечить справедливий доступ українського експорту на ринки ЄС.

Наразі важливо розглядати вплив різних чинників на економічне співробітництво між Україною та країнами Європейського Союзу. Одним із ключових аспектів є розповсюдження на територію України політики Європейського сусідства, а також застосування Європейського інструменту політики сусідства. Проведення програми "Східне партнерство" та реалізація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС також значущі для цього процесу, разом із введенням безвізового режиму.

Це підкреслює вагомість гармонізації державної політики економічного співробітництва України з ЄС, забезпечуючи, щоб це не суперечило національним інтересам і сприяло економічному та політичному розвитку країни. Важливо враховувати різні сценарії європейського розвитку та бути готовими реагувати на зміни в ситуації та європейській політиці. Це особливо

стосується взаємодії з різними європейськими країнами у сфері економічного співробітництва.

Такий підхід визначає необхідність підготовки в Україні кваліфікованих фахівців, здатних аналізувати та формувати державну політику у цій сфері. Це передбачає вміння здійснювати стратегічне та оперативне управління економічним співробітництвом між Україною та ЄС, зокрема враховуючи потенційні зміни в контексті європейського розвитку.

Необхідно звернути увагу на те, що аналіз сучасного стану розвитку економічної співпраці України з ЄС свідчить про існування деяких проблем та складнощів у реалізації державної політики в цій сфері, зокрема:

1) удосконалення національного законодавства, оскільки спостерігається відсутність єдиних нормативно-правових та інших стандартів, наближених до стандартів ЄС, уповільнює темпи розвитку співпраці;

2) доопрацювання більш ефективнішої моделі координації співпраці, особливо в реалізації конкретних проектів;

3) заходи для підготовки кваліфікованих спеціалістів, які здатні генерувати нові ідеї, залучати інвестиції, а також здійснювати ефективне управління.

Аналіз наукових джерел та чинного законодавства надає можливість систематизувати та визначити основні принципи економічного взаємодії між Україною та Європейським Союзом. Серед цих принципів можна виділити наступні:

1) Досягнення консенсусу для усунення політичних, економічних, правових, адміністративних та інших перешкод, що заважають взаємній співпраці. Це включає узгодження заходів для подолання обмежень та створення сприятливого середовища для економічного співробітництва.

2) Визначення відповідальності та розподіл функціональних обов'язків між різними рівнями влади у вирішенні проблемних справ. Це сприяє ефективній координації та узгодженості дій для досягнення спільних цілей.

3) Розвиток партнерства, комплексного підходу та підвищення ефективності взаємодії між сторонами. Це може включати спільні ініціативи, проекти та стратегії, спрямовані на сприяння взаємному розвитку.

4) Забезпечення прозорості, обміну інформацією та підтримка добросовісної конкуренції. Ці принципи сприяють створенню рівних умов для учасників економічного співробітництва та сприяють зміцненню довіри між сторонами.

Так, ідея партнерства полягає у тісній взаємодії всіх ключових учасників у розв'язанні питань економічного співробітництва. Серед цих учасників – органи державної влади, які відповідають за організацію економічної співпраці, українські експортери, інвестори, а також представники громадськості. Важливо, щоб такий діалог був постійним і оцінювався на підставі конкретних результатів. Принцип партнерства гарантує рівноправність учасників діалогу та дозволяє не лише висловлювати власні інтереси, але й слухати та розуміти прагнення інших сторін. Такий партнерський підхід до управління, який є характерним для країн Європейського Союзу, переважає над регулятивним підходом і забезпечує активну участь всіх сторін у вирішенні проблемних питань на різних рівнях. Такий спосіб управління сприяє збалансованому розвитку і врахуванню різноманітних поглядів та інтересів всіх учасників.

Висновки до розділу 1

Сучасний світовий розвиток країн характеризується активізацією процесів інтеграції, які охоплюють не лише глобальний рівень, але й Європу в цілому. Навіть ті держави, які не є частинами інтеграційних об'єднань, відчують вплив цих процесів. Після останнього розширення Європейського Союзу Україна стала його безпосереднім сусідом, що відчинило нові можливості для розширення співпраці між країною та ЄС.

Аналізуючи теорії європейської інтеграції, такі як федералізм, функціоналізм/неофункціоналізм, реалізм і взаємозалежність, можна визначити,

що європейська інтеграція – це процес усупільнення, в якому держави-члени ЄС об'єднують свої суверенітети, створюючи спільні інституції. Це дозволяє їм делегувати частину національних повноважень для прийняття демократичних рішень на загальноєвропейському рівні.

Економічна інтеграція в рамках європейського процесу означає зближення національних економік через створення єдиного економічного простору для вільного обігу товарів, послуг, капіталу та робочої сили. На мікрорівні розрізняють горизонтальну, вертикальну, змішану інтеграцію, тоді як на макрорівні інтеграція відбувається шляхом формування економічних об'єднань країн з узгодженням їхніх національних політик.

Не можна виключати майбутнє України з контексту європейського та світового розвитку, тому євроінтеграція та членство в Європейському Союзі стають найважливішою стратегічною метою країни. Співпраця з ЄС виступає ефективним засобом зміцнення позицій України у міжнародних відносинах, реалізації національних інтересів та формування економічно розвиненої та демократичної держави.

Інтеграційні процеси самі по собі представляють собою складні взаємовідносини, тому необхідно зрозуміти, які вигоди отримає Україна від співпраці з ЄС, які проблеми можуть виникнути на шляху до членства в Євросоюзі та які очікувані перспективи в цьому співробітництві в сучасних умовах. Рішення Європейської Ради про надання Україні статусу кандидата в Європейський Союз, прийняте на саміті у Брюсселі 23 червня 2022 року, підкреслює важливість цього напрямку для майбутнього країни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДВОСТОРОННІХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

2.1 . Дослідження моделі торгівельних відносин ЄС-Україна

Співпраця України з країнами-членами ЄС відіграє ключову роль у зміцненні їх економічних зв'язків та розширенні торгівлі й інвестицій, що значно сприяє економічному розвитку України. Європейський Союз є найбільшим торговельним партнером України.

Зважаючи військові реалії, важливо дослідити модель економічних відносин ЄС-Україна у довоєнному та воєнному періодах. Довоєнний період відносин фактично показує тренд і потенціал розвитку, у той час як турбулентні коливання, викликані військовими діями потрібно досліджувати поза трендом минулого.

Згідно інформації Державної служби статистики України. У 2021 році експорт українських товарів та послуг до ЄС досягнув 26,8 мільярдів доларів США, в той час як обсяг імпорту з 27 країн ЄС склав 28,9 мільярдів доларів США [48] Абсолютні цифри товарообігу з ЄС показують постійний ріст з 2015 року, іншими словами, вони лише виключають кризовий 2020 рік. Навіть за останні 6 років розміри експорту зросли на 52% (більше ніж удвічі), а зростання імпорту відбулося на 88%.

Поглиблення та розвиток Поглибленої та Загальної зони вільної торгівлі мали позитивний вплив на рух двостороннього товарообігу з ЄС, сприяючи відновленню загальної торгівлі України після кризи 2014-2015 років. Починаючи з дії цих угод, обсяги торгівлі товарами з ЄС почали зростати, і в 2021 році обсяг досяг рекордних 55,7 мільярдів доларів США, що є на 32,2% більше, аніж перед кризою в 2013 році.

Крім того, спостерігалось зменшення дефіциту торгівлі товарами з ЄС у порівнянні з докризовим періодом. Протягом 2016-2019 років дефіцит торгівлі

товарами з ЄС залишався в середньому на рівні -3,3 мільярдів доларів США, порівняно з -9,7 мільярдами доларів США в 2013 році. Таке зменшення було можливим, головним чином завдяки розширенню експорту товарів з України до країн ЄС. У 2021 році дефіцит торгівлі товарами з ЄС зменшився ще більше - до 2,2 мільярдів доларів США (рис. 2.1).

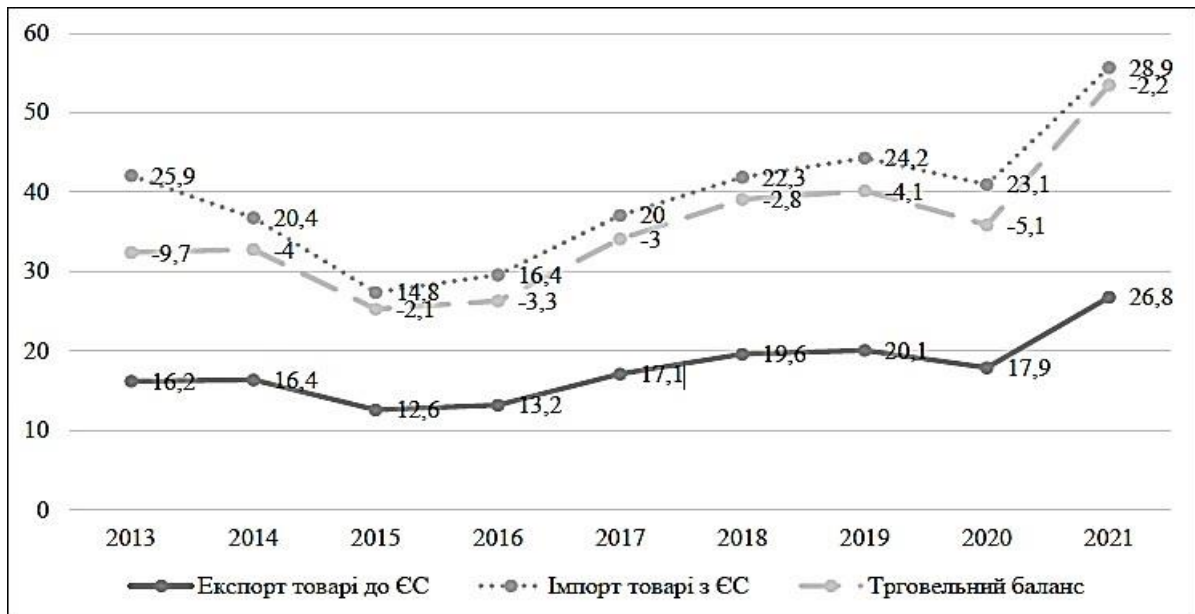

Рис. 2.1. Експорт-імпортні операції України з ЄС-27 у довоєнний період, млрд дол. США.

Джерело: за даними Державної служби статистики України [48].

У 2020 році внаслідок спаду економіки та зменшення попиту через глобальну пандемію відбулася реальна зміна в обсягах торгівлі між ЄС-27 та Україною. Експорт товарів з України до ЄС-27 зазнав зниження на 10,9%, а імпорту товарів до України з ЄС-27 скоротився на 4,9%. Однак у 2021 році, внаслідок раптового зростання попиту та цін на світових ринках, торгівля товарами між ЄС та Україною відновилася, охоплюючи як експорт, так і імпорту.

У 2021 році спостерігалось значне зростання торгівлі товарами між ЄС та Україною. Експорт товарів до ЄС-27 зріс на 49,4%, що призвело до досягнення показника у 26,8 мільярда доларів США. З іншого боку, імпорту товарів з ЄС-27 зрос на 25,2% і склав 28,9 мільярда доларів США. Важливо відзначити, що

порівняно з 2013 роком, експорт товарів в ЄС-27 у 2021 році практично на 65,3% перевищив докризовий рівень, що означає додаткові 10,6 мільярда доларів США, у той час як зростання імпорту товарів з ЄС-27 було значно меншим – всього на 11,7%, що дорівнює 3 мільярдам доларів США.

За період дії ПВЗВТ Україна-ЄС виявляється, що темпи зростання експорту товарів з України до ЄС перевищували темпи зростання експорту до інших країн світу. У 2021 році експорт товарів до решти світу (крім росії) виріс на 21,1%, тоді як до ЄС цей показник склав вражаючі 65,3%. Щодо імпорту товарів, ситуація була іншою: імпорт з решти країн світу (крім РФ) зрос на 40,9%, в той час як імпорт з ЄС-27 збільшився меншим темпом, а саме на 11,7% [48] (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Торгівля товарами України з країнами ЄС-27 та росією у довоєнний період.

	Обсяг 2013, млрд дол. США	Обсяг 2019, млрд дол. США	Обсяг 2021, млрд дол. США	2019 до 2013, млрд дол. США	2019/ 2013, %	2021 до 2013, млрд дол. США	2021/ 2013, %
Експорт товарів							
Загальний експорт товарів	62,3	50,1	68,1	-12,3	- 19,7	5,8	9,3
Експорт до ЄС-27	16,2	20,1	26,8	3,9	24,0	10,6	65,3
Експорт до решти країн (без ЄС-27 та РФ)	31,3	26,7	37,9	-4,6	-14,7	6,6	21,1
Експорт до РФ	14,8	3,2	3,4	-11,6	-78,1	-11,4	-76,9
Імпорт товарів							
Загальний імпорт товарів	75,8	60,8	72,8	-15,0	-19,8	-3,0	-4,0
Імпорт з ЄС-27	25,9	24,2	28,9	-1,7	-6,5	3,0	11,7
Імпорт з решти країн (без ЄС-27 та РФ)	26,8	29,6	37,8	2,8	10,3	11,0	40,9
Імпорт з РФ	23,1	7,0	6,1	-16,1	-69,8	-17,0	-73,7

В результаті взаємної лібералізації доступу на ринок в рамках ПВЗВТ і змін у напрямку торгівлі України значно зросла участь Європейського Союзу в обсягах експорту та імпорту товарів.

У період з 2013 по 2015 роки частка ЄС-27 у відсотках від загального експорту товарів України складала в середньому 29,9%, а з 2019 по 2021 роки

цей показник збільшився до 38,7%. Частка ЄС-27 у загальному імпорті товарів в середньому становила 37% у 2013-2015 роках та 40,7% у 2019-2021 роках [48] (рис.2.2):

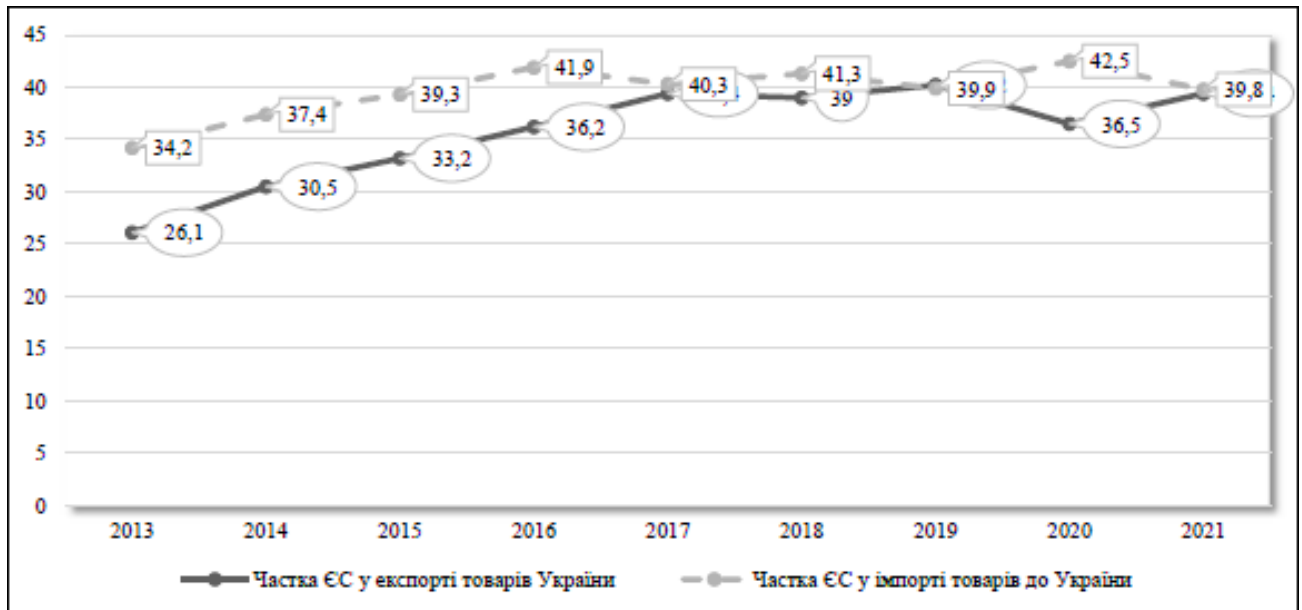

Рис. 2.2. Питома вага ЄС у експорт-імпорті України у довоєнний період, %.

Джерело: за даними Державної служби статистики України [48]

В рамках реалізації Плану вдосконалення зовнішньоекономічної взаємодії України з Європейським Союзом відзначається, що український експорт до країн ЄС розширив свою структуру, що призвело до зниження концентрації вивезень до ЄС. Вивезення різноманітних товарних груп з України до країн ЄС відзначилось зростанням на 2021 рік в порівнянні з періодом перед кризою у 2013 році. Однак важливо відзначити, що темпи зростання різних секторів виявилися різними (. Рис. 2.3).

Важливо розуміти, що Україна «входила у війну», маючи перспективне зростання в економічній динаміці торгівлі ЄС. Проведений аналіз дозволив виділити 10 груп товарів, які показали відчутний приріст, що дозволяє підтримати тезу про достатньо міцний потенціал розвитку торговельних відносин Україна-ЄС перед початком повномасштабного вторгнення.

Група 1. Товари рослинного і тваринного походження:

- Продукти рослинного і тваринного походження (приріст 37%, 1,2 млрд дол): зернові, мед, м'ясо птиці, яйця, молочні продукти, фрукти та горіхи;
- Готові харчові продукти (приріст 48%, 0,35 млрд дол): готові продукти з зерна, цукор та кондитерські вироби з нього, вироби з какао;
- Жири та олії тваринного або рослинного походження (приріст 435%, 1,98 млрд дол): соняшникова олія.

Група 2. Продукція металургійної промисловості - товари металургійної промисловості (приріст 45%, 2,0 млрд дол).

Група 3. Різні промислові вироби і твори мистецтва (приріст 429%, 0,9 млрд дол).

Група 4. Продукція машинобудівної та електротехнічної галузі (приріст 67%, 1,29 млрд дол): машини, механізми, електротехнічне та оптичне обладнання, електрокабельна продукція, електропобутова техніка тощо.

Група 5. Продукція з каменю, кераміки та скла (приріст 437%, 0,3 млрд дол): вироби з каменю, кераміки, скла - зокрема, скляна тара, керамічні вироби.

Група 6. Пластмаси та вироби з них, гума (приріст 357%, 0,34 млрд дол).

Група 7. Продукція хімічної і пов'язаних галузей (приріст 39%, 0,27 млрд дол): органічні хімічні сполуки, добрива.

Група 8. Засоби транспорту та літальні апарати (приріст 36%, 0,068 млрд дол). Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби (судна)

Група 9. Товари деревообробної і паперової промисловості (приріст 140%, 0,9 млрд дол).

Група 10. Товари легкої промисловості (приріст 21%, 0,165 млрд дол).

В даний час основні позиції, які становлять найбільший обсяг українського експорту до Європейського союзу, включають чорні метали, залізні руди, зернові та олія. Ці товари становлять приблизно половину всіх продажів в цьому напрямку [48] (. Рис. 2.3).

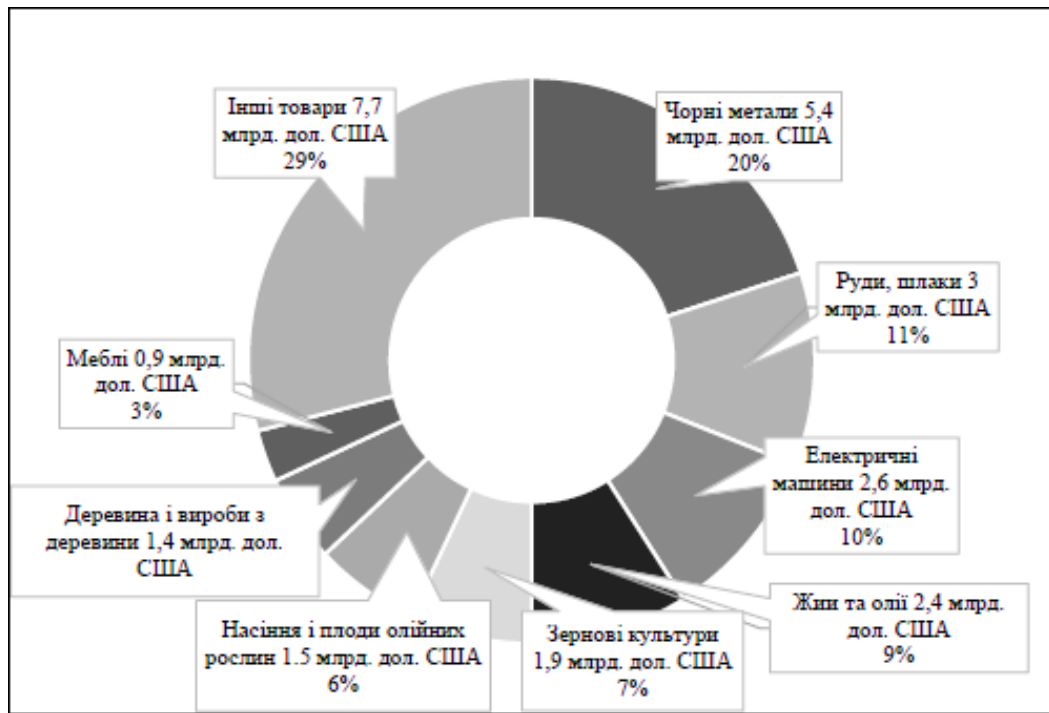

Рис. 2.3. Структуризація експортного потенціалу України до ЄС

Джерело: за даними Державної служби статистики України.

Відтак, у 2021 році вивезення агропродовольчої продукції з України до країн ЄС зросло на 33% у порівнянні з попереднім роком, досягнувши 8,3 млрд доларів США [44]. Цей ріст частково пояснюється зростанням вартості більшості товарів на світовому ринку і частково - збільшенням обсягів поставок. За результатами 2021 року Україна вичерпала квоти на безмитний експорт до ЄС у дев'яти категоріях товарів, таких як мед, крупи і борошно, крохмаль, оброблений крохмаль, оброблені томати, виноградний і яблучний соки, яйця, м'ясо птиці (частини) та оброблена продукція із зернових.

Деякі з цих квот стали особливо популярними, наприклад, квота на мед вже була вичерпана в перші дні січня 2022 року, як і раніше. Крім того, квартальна квота на м'ясо птиці та курячі яйця також була повністю використана станом на 18 січня 2022 року.

Більшість експортованих товарів з України до ЄС є сировинними продуктами, в той час як з країн ЄС імпортується обладнання, машини та інші

товари з високим рівнем обробки. Це свідчить про деяку нерівновагу в торговельних потоках між Україною та Європейським Союзом.

Групи товарів, імпорт яких з ЄС-27 показав зростання станом на 2021 рік порівняно з докризовим 2013 роком, включають (. Рис. 2.4):

- готові харчові продукти, 0,92 млрд дол, 68%;
- засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби, 0,94 млрд дол, 36%;
- продукти хімічної та суміжних галузей, 0,65 млрд дол, 14%;
- машини, механізми, електротехнічне та оптичне обладнання, 0,88 млрд дол., 16%;
- полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них, 0,14 млрд дол., 7%;
- різні промислові товари та твори мистецтва, 0,16 млрд дол., 53%;
- мінеральні продукти, 0,15 млрд дол., 5%;
- товари легкої промисловості, 0,14 млрд дол., 18%.

Ключові напрямки українського експорту товарів до ЄС перед війною [43]: Польща 19,5%, Італія 12,9%, Німеччина 10,7%, Нідерланди 8,4%, Іспанія 6,3%, Угорщина 6,1%, Румунія 5,8% та Чехія 5,3%. Ці країни складають 75% обсягу експорту товарів з України на ринок ЄС.

Ключові напрямки імпорту товарів до України з країн ЄС відповідно: Німеччина 21,7%, Польща 17,1%, Італія 9,2%, Франція 6,1%, Угорщина 5,4%, Чехія 5,1%, Литва 4,5%, Нідерланди 3,5%. Товари з цих країн також складають 73% імпорту з країн Євросоюзу.

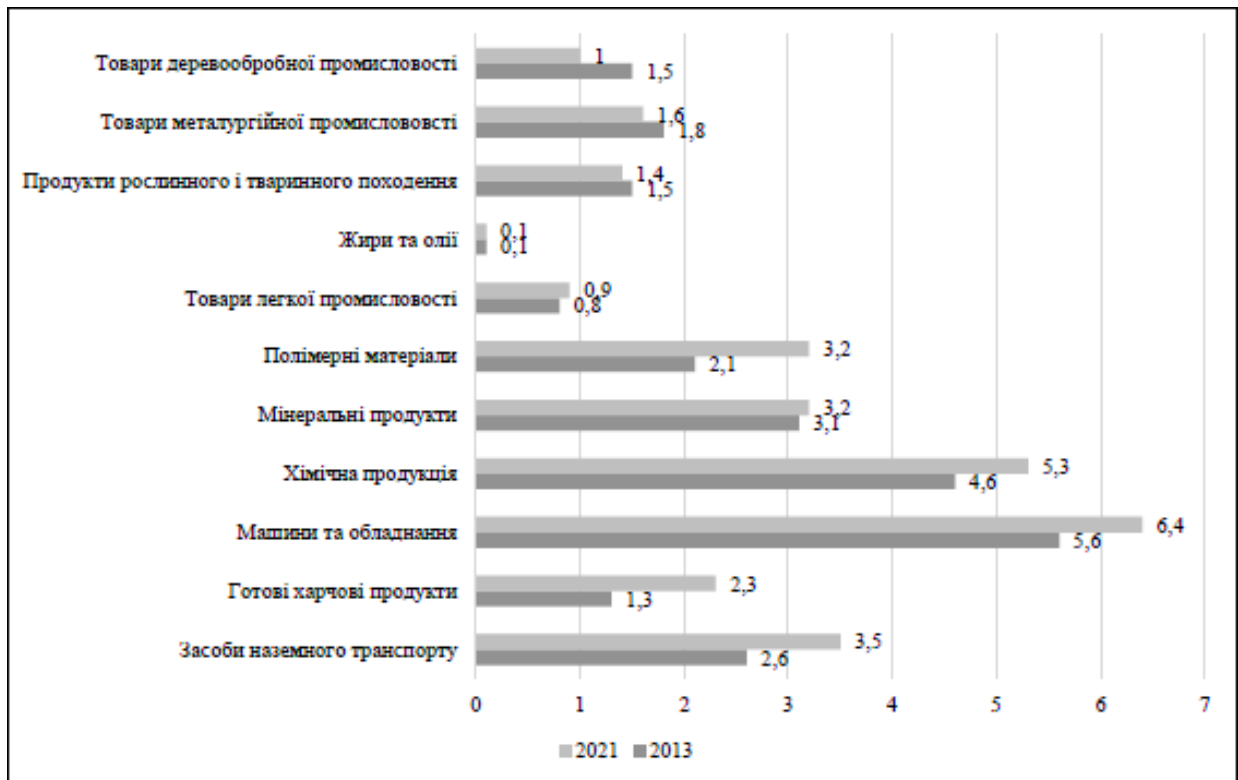

Рис. 2.4. Позиції імпорту до України з ЄС, млрд дол. США.

Джерело: за даними Державної служби статистики України.

Також, станом на 2021 р. у порівнянні з 2013 р. зменшився імпорт з ЄС-27 таких груп товарів, як: товари деревообробної та паперової промисловості, товари металургійної промисловості, продукти тваринного та рослинного походження, вироби з кераміки, каменю та скла.

Динаміка експорту та імпорту послуг України із країнами Євросоюзу упродовж 2012-2021 рр. показана на рис. 2.5 [48]. Протягом періоду з 2012 по 2021 рік відзначається зростання обсягу експорту послуг з України до країн Європейського Союзу на 744,0 мільйона доларів США або на 19,84%. У той же час, за вказаний період відбулося скорочення обсягу імпорту послуг з країн ЄС до України на 408,4 мільйона доларів США або на 11,22%, особливо це стосується даних за 2021 рік. У 2021 році Україна активно здійснювала постачання послуг до країн ЄС, серед яких можна виділити Австрію, Бельгію, Болгарію, Грецію, Данію, Естонію, Ірландію, Німеччину, Іспанію, Італію, Латвію, Литву, Кіпр, Люксембург, Мальту, Нідерланди, Польщу, Португалію,

Румунію, Словаччину, Словенію, Угорщину, Францію, Фінляндію, Хорватію, Чехію та Швецію. Це свідчить про позитивні тенденції в розвитку економічних відносин між Україною та країнами Європейського Союзу.

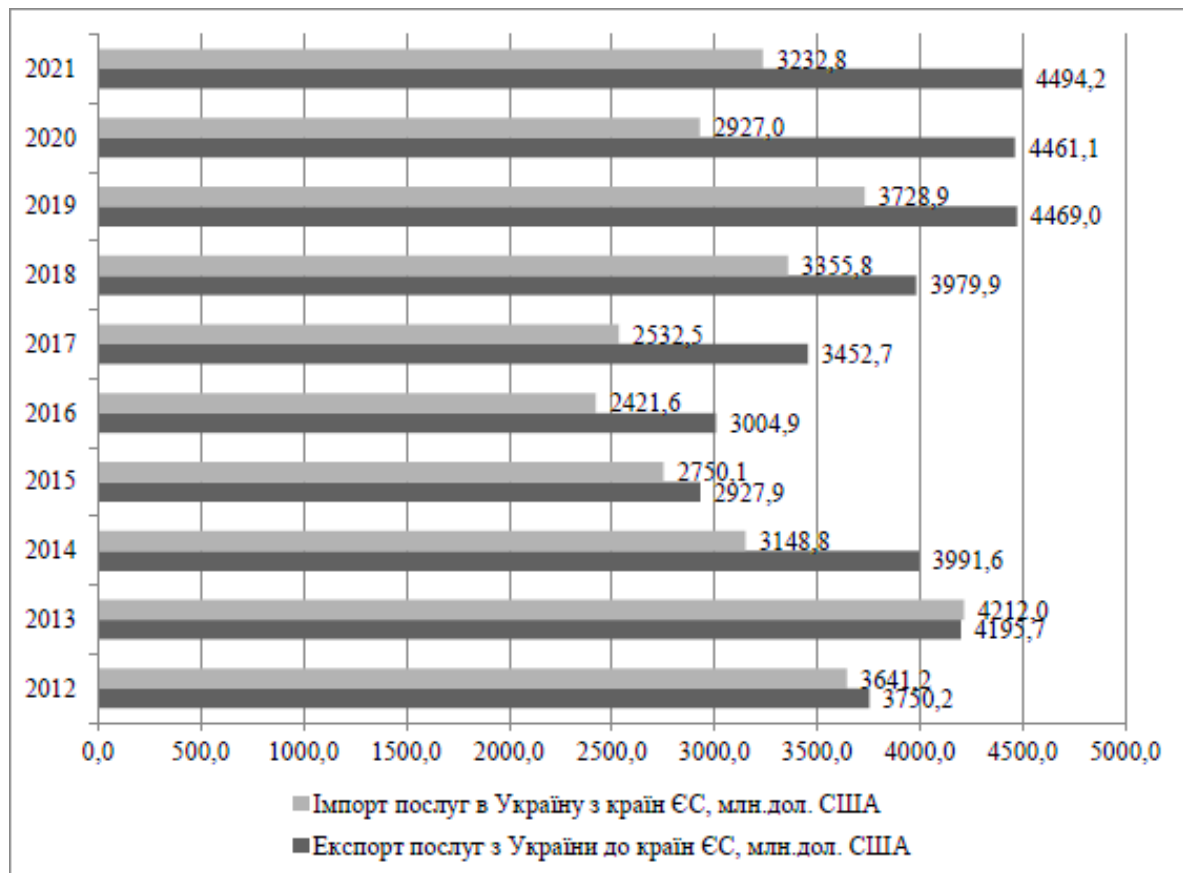

Рис. 2.5. Позиції експорту з України до ЄС, млн. дол. США.

Джерело: за даними Державної служби статистики України.

Саме розширення доступу до зовнішніх ринків Євросоюзу компенсує для товаровиробників негативні наслідки різкого спаду купівельної спроможності всередині країни, а в майбутньому розширення експорту українських товарів на західноєвропейський ринок може стати одним з основних факторів прискореного росту ВВП в Україні.

Таким чином, українські товари отримали значну перевагу у доступі на ринок Євросоюзу порівняно з іншими державами світу, які не мають преференційних торговельних угод з Євросоюзом і до яких застосовуються митні ставки в режимі найбільшого сприяння. Додатково зазначимо, що АНS (Effectively applied tariffs) – визначаються як найнижчі доступні ставки і

враховують преференційні мита, а MFN (Most-favoured nation tariffs) – митні ставки в режимі найбільшого сприяння [44] (рис. 2.6).

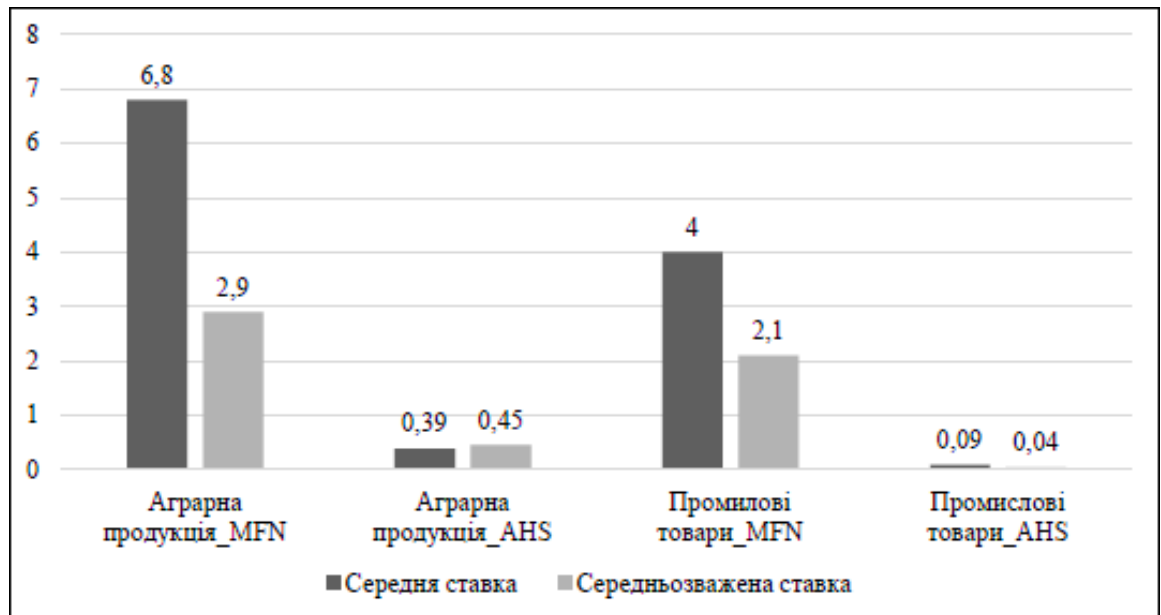

Рис. 2.6. Преференції митних ставок для українських товарів

Джерело: за даними Міністерства економіки України.

На кінець 2021 року існувала група товарів, які залишалися чутливими до змін і були об'єктом захисту ЄС через митні ставки та тарифні квоти. Серед них були сільськогосподарські продукти, продукти харчування, транспортні засоби, добрива, електричне обладнання тощо.

Нині нетарифні бар'єри залишаються ключовою перепорою для українських компаній, які намагаються увійти на європейський ринок. Хоча вони відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки та якості товарів і сприяють добробуту споживачів, вони також можуть створювати суттєві перешкоди, що можуть бути застосовані дискримінаційно та несправедливо. Це може призвести до втрати як виробників, так і споживачів в ЄС та Україні.

У цілому українські експортери також стикаються з технічними бар'єрами торгівлі та санітарними та фітосанітарними заходами при експорті товарів до ЄС. Також існують норми неавтоматичного ліцензування, квоти та кількісні обмеження.

Угода про асоціацію передбачає широке наближення законодавства та національних стандартів України до стандартів та законодавства ЄС у різних сферах, пов'язаних з торгівлею. Це означає, що виробництво українських товарів для внутрішнього ринку також має відповідати європейським практикам і стандартам. Гармонізація стандартів, вимог та регуляторних практик між Україною та ЄС створює можливості для зменшення регуляторних розбіжностей і нетарифних бар'єрів у торгівлі, а також для скорочення витрат українських експортерів на їх подолання при поставках до ЄС. Завдяки цій гармонізації українські експортери можуть підвищити конкурентоспроможність на ринках ЄС та третіх країн, збільшити обсяги експорту та розширити свої можливості на міжнародних ринках.

2.2. Міжнародні інвестиції як складова моделі Євроінтеграційної стратегії України

З огляду на геополітичні та економічні пріоритети, Європейський Союз виступає важливим економічним і політичним партнером для України в справах інвестування. Умови, такі як тривала сировинна орієнтація, розрив економічних зв'язків з країною-агресором і намагання побудувати нову промисловість, відповідно до вимог найбільш перспективного зовнішнього ринку для України, створили певні оптимістичні очікування щодо припливу інвестицій з країн ЄС.

Варто зазначити, що міжнародні інвестиції можна також розглядати з позиції забезпечення Цілей Сталого Розвитку 2030, а саме Ціль 17: "Партнерство заради сталого розвитку" [21].

Аналіз різноманітних аспектів дієвого економічного співробітництва між Україною та ЄС в сфері інвестицій можна розглядати як важливий етап для поліпшення засобів реалізації економічних реформ в Україні. Оскільки іноземні інвестиції є індикатором всесвітнього економічного простору, зрозуміло, що інвестиційна співпраця між Україною та ЄС не може уникнути впливу

трансформаційних процесів у сучасному світовому господарстві, включаючи загальносвітову рецесію через світову кризу.

Інвестиційна взаємодія між Україною та Європейським Союзом визначалася рядом історичних етапів:

Початковий період (незалежність України). У період після отримання Україною незалежності в 1991 році розпочалася спроба встановлення економічних зв'язків із Європейським Союзом. Перші кроки включали в себе укладення торговельних угод та розвиток спільних проектів.

Поглиблення співпраці (початок 2000-х). З початком 2000-х років відбувся активний етап поглиблення інвестиційної співпраці. Україна стала активним учасником Європейської політики сусідства, що сприяло розвитку інтеграційних процесів.

Підписання Угоди про асоціацію (2014). Одним з ключових моментів стала підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в 2014 році. Ця угода передбачала глибоке та всеосяжне співробітництво в багатьох сферах, включаючи економіку, торгівлю, технічні стандарти, інвестиції та інші.

Формування інвестиційних програм (сучасність). Поглиблення інтеграції після введення частини Угоди про асоціацію в дію, інвестиційна взаємодія між ЄС і Україною зросла. Спільні ініціативи, такі як Європейський інвестиційний партнерський фонд, стали засобами сприяння інвестиційному клімату та економічному розвитку. У сучасних умовах інвестиційна взаємодія відзначається формуванням спільних інвестиційних програм, створенням сприятливого середовища для бізнесу та взаємними зусиллями у розвитку технологій та інновацій.

Довоєнні роки свідчать про зростання інтересу європейських компаній до інвестицій в Україні. Закладення принципів сталого розвитку, цифрові ініціативи та підтримка малих та середніх підприємств визначають нові напрямки інвестиційного співробітництва.

Ці етапи відображають поступовий розвиток інвестиційних відносин між ЄС і Україною, що сприяє економічному зростанню та підвищенню

конкурентоспроможності Інвестиційна взаємодія між ЄС та Україною є досить складною системою взаємозв'язків, яка формується при комплексній взаємодії регіональної, державної та наддержавної політики ЄС із відповідними інструментами співпраці на кожному рівні (Додаток Б). Важливу роль у цій складній взаємодії відіграють різні інвестиційні інституції та фінансово-економічні, різноманітні фонди та програми розвитку об'єднання та країн-партнерів [38] (. Рис. 2.8).

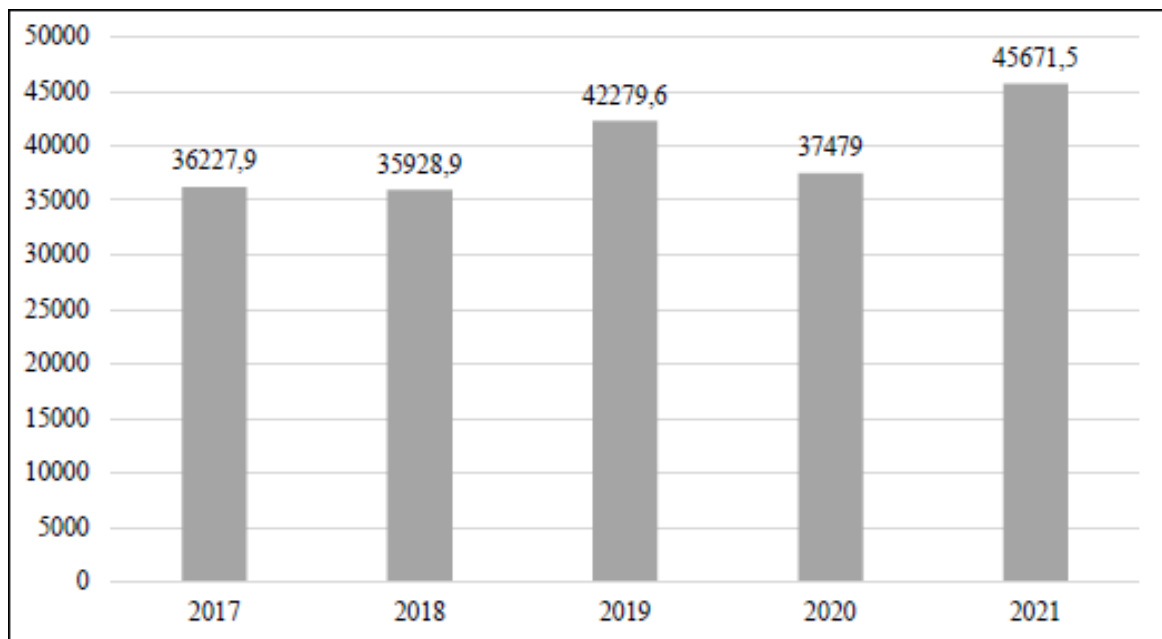

Рис. 2.8. Прямі іноземні інвестиції ЄС до України, млн. дол. США.

Джерело: за даними Національного банку України.

Як бачимо, протягом періоду з 2017 по 2021 роки спостерігалось стійке і постійне зростання обсягу прямих іноземних інвестицій, які надходили до України з країн Євросоюзу. У 2017 році цей обсяг склав 36,277 млрд доларів США, а навіть при невеликому зменшенні на -0,83% у 2018 році він становив величезних 35,928 млрд доларів США. Значною була динаміка у 2019 році, коли прямі інвестиції стрімко зросли на 17,68%, досягнувши рекордних 42,279 млрд доларів США.

Важливо відзначити, що в 2020 році спостерігалось невелике зменшення на 11,35%, при цьому обсяг прямих інвестицій знизився до 37,479 млрд доларів США. Однак в 2021 році відбулося надзвичайне відновлення інвестиційної

активності, з різким зростанням на 21,86%, що привело до досягнення нового високого рівня у 45,671 млрд доларів США. Це свідчить про те, що Україна зберігає свою привабливість для європейських інвесторів, а динамічний розвиток економіки країни сприяє залученню нових обсягів іноземних інвестицій.

Зазначимо, що у довоєнному дискурсі інвестиційні процеси Україна-Єс були двосторонні. Так, динаміка частки прямих іноземних інвестицій з України в країни Євросоюзу впродовж 2017- 2021 рр. мала тенденцію скорочення із рівня в 75,85% до 73,51% в 2021 році [38] (. Рис. 2.9).

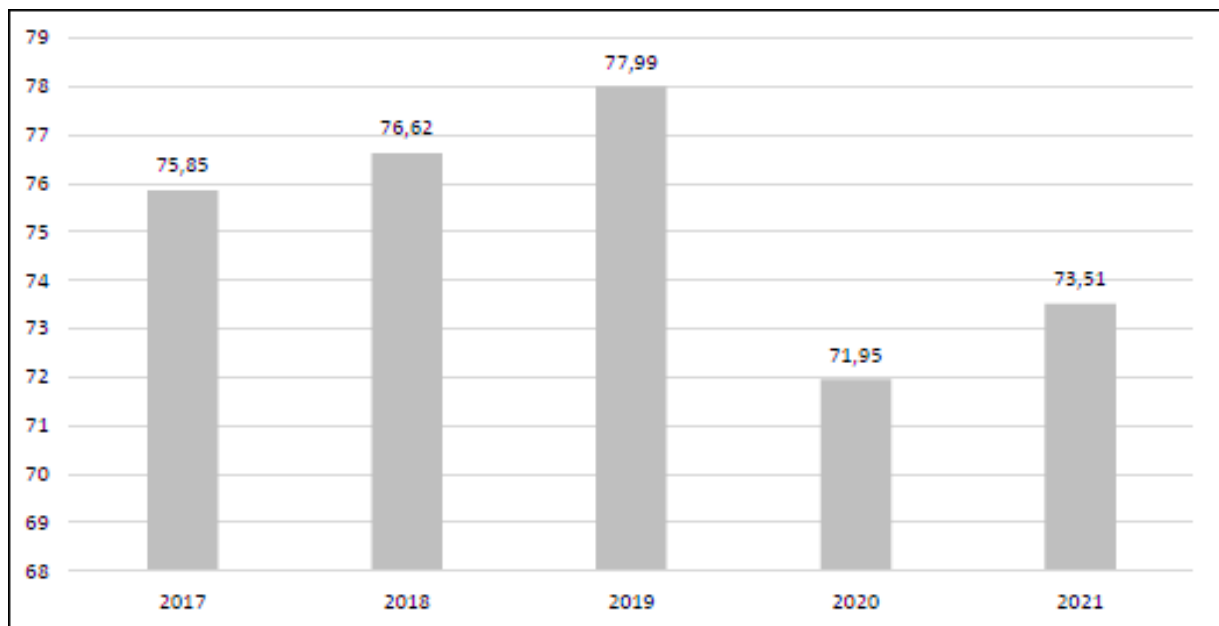

Рис 2.9. Прямі іноземні інвестиції України до країн ЄС, частка %.

Джерело: за даними Національного банку України.

Впродовж періоду з 2019 по 2021 роки процес залучення інвестицій в Україну проходив через значні зміни та виявився дуже динамічним. До 2019 року в економіку України активно вкладалося велике число прямих іноземних інвестицій з 130 країн світу, і цей процес визначався постійною позитивною тенденцією.

Однак у 2020 році Україна стикнулася зі значущим відтоком прямих інвестицій в розмірі мінус 868 мільйонів доларів США. Це сталося внаслідок низьких обсягів інвестицій, які можна пояснити серйозними економічними

проблемами та невизначеністю, пов'язаною з військовим конфліктом та політичними змінами, що відбулися в 2013-2014 роках і тривають дотепер.

Крім того, пандемія COVID-19 суттєво вразила глобальні потоки прямих іноземних інвестицій. По-перше, економічна нестабільність, спричинена обмежувальними заходами та карантинними обмеженнями, призвела до зменшення діяльності багатьох підприємств та галузей. Це створило невизначеність щодо перспектив економічного зростання та призвело до вагому ризику для інвесторів.

По-друге, зміна умов та робочих процесів у зв'язку з пандемією вплинула на багато секторів, зокрема, ті, які вимагають фізичної присутності працівників або міжнародного переміщення. Це створило труднощі для підтримання нормального функціонування та розвитку бізнесу, що, в свою чергу, вплинуло на рішення щодо залучення прямих іноземних інвестицій.

По-третє, фінансові труднощі, викликані пандемією, призвели до скорочення обсягів інвестиційних проєктів та переосмислення стратегій ризику. Багато компаній відмовлялися від ризикованих інвестицій на користь збереження ліквідності та фінансової стабільності.

Відтак, пандемія COVID-19 створила виклик для глобальних інвестиційних планів, перенесла увагу на економічну стабільність та змінила пріоритети інвесторів у зусиллях адаптації до невизначеності та нових реалій глобального бізнесу. Ця ситуація стала серйозним викликом, оскільки міжнародні інвестиційні потоки є ключовим елементом для сталого розвитку різних регіонів світу, включаючи Україну. Зараз великим пріоритетом світової політики стало збільшення інвестицій для підтримки стійкого та всебічного відновлення після пандемії. Це передбачає заохочення інвестицій у сферу інфраструктури та енергетичного переходу для підвищення стійкості до зовнішніх впливів і підтримки системи охорони здоров'я.

Коло головних інвесторів в Україну з Європейського Союзу за останні роки залишається стабільним і включає такі країни, як Німеччина, Нідерланди, Кіпр, Швеція та Люксембург. Інвестори діляться на чотири великі групи:

економічно розвинені країни (Францію, Німеччину, Австрію, Швецію); країни з режимом зниженого оподаткування (Нідерланди) [38] (табл. 2.2):

Таблиця 2.2

Дані щодо прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з країн ЄС в Україну за 2018-2021 рр. (млн. дол. США)

Країни	2018	2019	2020	2021
Усього з країн ЄС	36 227,9	35 928,9	42 279,6	45 671,5
Австрія	1 387,0 1	1 170,3 1	1 496,1	1 938,4
Бельгія	96,8	99,3	103,9	104,7
Болгарія	32,1	38,4	39,9	42,9
Греція	41,8	44,3	43,0	46,6
Данія	138,8	137,6	153,6	158,2
Естонія	243,3	222,1	235,0	239,0
Ірландія	72,9	42,8	48,4	39,7
Іспанія	56,1	59,0	63,5	61,5
Італія	216,4	196,7	201,6	242,4
Латвія	49,0	40,0	38,2	43,0
Литва	137,1	121,7	124,6	150,0
Люксембург	363,9	660,1	515,8	484,9
Мальта	46,0	56,9	59,3	50,6
Нідерланди	9 084,1	9 617,1	11 686,3	13 440,4
Німеччина	1 604,9	1 564,2	1 682,9	1 701,4
Польща	679,4	509,1	571,3	631,7
Португалія	5,5	3,2	4,3	4,5
Румунія	20,2	19,3	20,1	24,8
Словаччина	72,2	71,1	74,9	66,5
Словенія	19,5	18,7	20,1	21,6
Велика Британія *	2 724,4	2 724,4	2 722,4	3 069,8
Угорщина	333,7	498,1	511,1	565,1
Фінляндія	89,8	110,2	131,0	142,0
Франція	1 299,1	615,6	723,4	744,4
Хорватія	1,4	1,6	1,3	1,4
Чехія	106,2	106,3	115,8	116,2
Швеція	334,0	328,8	351,2	344,9
Кіпр	15 009,1	14 547,2	17 734,1	19 469,6

Джерело. Складено автором за даними Національного банку.

В структурі отриманих інвестицій можна виділити наступні групи областей (Табл. 2.3):

1) області, що отримують до 3% прямих інвестицій: Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Рівненська, Чернігівська, Чернівецька, Черкаська, Хмельницька, Тернопільська та Сумська;

2) області, що отримують від 3 до 5%: Донецька, Київська, Одеська, Полтавська, Львівська;

3) області, що отримують понад 5%: Дніпропетровська, м. Київ [38].

Таблиця 2.3

Динаміка структури ІІІ за регіонами України з країн ЄС в 2017-2021 рр.

Область	2017	2018	2019	2020	2021
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Вінницька	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7
Волинська	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
Дніпропетровська	12,5	11,2	11,7	10,7	10,6
Донецька	5,4	4,0	3,5	3,9	3,9
Житомирська	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
Закарпатська	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Запорізька	2,1	2,8	2,9	2,7	2,5
Івано-Франківська	2,6	2,6	2,9	2,7	2,0
Київська	5,0	4,9	5,0	4,9	4,6
Кіровоградська	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Луганська	1,4	1,4	1,4	1,3	1,2
Львівська	3,2	2,7	2,9	2,9	3,1
Миколаївська	0,7	0,7	0,7	0,7	0,9
Одеська	4,1	3,9	3,8	3,8	3,6
Полтавська	3,1	3,2	3,2	3,1	3,3
Рівненська	0,6	0,5	0,4	0,4	0,4
Сумська	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Тернопільська	0,2	0,2	0,1	0,3	0,1
Харківська	4,7	2,1	2,0	2,0	2,1
Херсонська	0,7	0,6	0,7	0,6	0,7
Хмельницька	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6
Черкаська	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0
Чернівецька	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Чернігівська	0,3	0,8	1,4	1,3	1,2
м. Київ	47,8	52,9	51,7	52,9	54,0

Джерело. Складено автором за даними Національного банку.

Серед територіально-організаційних форм стимулювання прямих іноземних інвестицій, які поширені в Україні є індустріальні парки. Активізація промислового виробництва, створення нових робочих місць, стимулювання економічного розвитку та розвитку інфраструктури – мета їх створення. Починаючи з червня 2012 р., після прийняття Закону України «Про індустріальні парки», 43 індустріальних парки було зареєстровано в країні (інформація станом на 31 січня 2020 р.).

Серед галузей невиробничої сфери найпривабливішими для іноземних інвесторів завдяки швидкій окупності вкладених інвестицій залишаються сектор

фінансових послуг загалом та банківський сектор зокрема. Більша частка іноземних активів контролюється інвесторами з таких країн:

- Франції (CreditAgricole, BNP Paribas);
- Німеччини (DeutscheBank);
- Нідерландів (ING Groep);
- Італії (Unicredit, IntesaSanpaolo);
- Швеції (SEB);
- Австрії (Raiffeisen INTL) [39].

Зараз Україна приєдналася до ряду альянсів, які формуються або будуть утворені в рамках Європейського зеленого курсу. Серед них варто відзначити Альянс чистого водню (до якого вже приєдналися деякі державні та приватні компанії), Батарейковий альянс, Сировинний альянс, а також альянси, спрямовані на підтримку низьковуглецевих галузей, промислових хмар та платформ. Це приєднання має потенціал надати українському бізнесу та економіці загалом можливість привертати фінансові потоки та отримувати технічну підтримку в майбутньому.

Ще однією областю розвитку партнерських відносин між ЄС та третіми країнами є біорізноманіття. В своїй Стратегії біорізноманіття до 2030 року Союз взяв на себе зобов'язання підтримувати країни світу у їхньому зусиллі боротьби з втратою біорізноманіття, включаючи його сусідів. Європейський Союз вже активно надає допомогу третім країнам у цьому напрямі, подвоївши фінансову підтримку протягом минулого десятиліття, і планує продовжити ці зусилля після 2020 року.

Ймовірно, ЄС буде продовжувати підтримувати і розширювати існуючі програми та інструменти, додавши до них нові. Навіть якщо основна увага зазвичай приділяється африканським та найменш розвиненим країнам, ЄС також буде забезпечувати міжнародне фінансування для своїх східних сусідів. Таким чином, для збереження біорізноманіття, Україна може звертатися до Європейського Союзу для отримання підтримки.

За для того, щоб допомогти в пришвидшенні довгострокового відновлення після пандемії COVID-19, Економічний та інвестиційний план Європейського Союзу в рамках Східного партнерства дозволить залучити до 6,5 млрд євро державних та приватних інвестицій в Україну у співпраці з різними міжнародними фінансовими організаціями. План передбачає реалізацію п'яти найголовніших ініціатив в Україні для стимулювання розвитку інноваційної та конкурентоспроможної економіки, економічного переходу в сільських місцевостях, цифрової трансформації, покращення сполученості та підвищення енергоефективності [80] (рис. 2.9):

Рис. 2.9. Напрями підтримки ЄС України під час COVID-19.

Джерело: [81]

Грантова допомога Європейського Союзу на суму 200 мільйонів євро призначена для підтримки України в боротьбі з пандемією COVID-19. Крім цього, надано 1,2 мільярда євро макрофінансової допомоги для подолання наслідків пандемії [79].

Ініціатива "Team Europe" також включає виділення 3,7 мільйонів доз вакцин, додатково до 8,4 мільйонів доз від інструменту COVAX, де ЄС виступає одним із найбільших донорів.

Починаючи з початку конфлікту в 2014 році, ЄС надав близько 1 мільярда євро допомоги східній Україні, включаючи гуманітарну допомогу та підтримку соціально-економічного розвитку [46].

Підтримка ЄС дала змогу захистити базовий рівень життя та полегшити страждання населення в зонах конфлікту, сприяла проведенню заходів з розмінування та наданню правової та психосоціальної допомоги для населення.

З 2014 року Євросоюз спрямовував близько 80 мільйонів євро на підтримку організацій громадянського суспільства в Україні, включаючи окупований Крим та схід країни [40].

Основне очікування від інвестиційної співпраці між ЄС і Україною полягає в створенні сприятливих умов для розвитку бізнес-клімату в Україні, що залишається однією з ключових проблем на сьогодні. Для подальшого покращення інвестиційного клімату України особливо важливі питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення ефективності механізмів забезпечення сприятливого клімату, формування основи для збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

У той же час, стратегічним завданням двосторонньої інвестиційної співпраці є не тільки збільшення обсягів інвестування, але й забезпечення розширеного відтворення капіталу з пріоритетом на інноваційне та соціальне зростання.

2.3. Євроінтеграційна стратегія співпраці в публічному управлінні

Між Україною та ЄС співробітництво в публічному управлінні має активно розвиватись і посилюватись (Глава 9 Розділу V Угоди про асоціацію). Його мета полягає не лише у науковому розвитку взагалі, але і у зміцненні наукового потенціалу для вирішення національних та глобальних викликів. Це сприяє створенню сприятливого середовища для наукових досліджень та спільних ініціатив, що спрямовані на вирішення актуальних завдань і забезпечення стійкого розвитку обох сторін.

Відповідальні органи в Україні [67]:

- 1) Міністерство освіти і науки України;
- 2) Державне космічне агентство;

- 3) Державна регуляторна служба;
- 4) Міністерство економічного розвитку і торгівлі України;
- 5) Міністерство фінансів України.

Очікувані результати полягають у зростанні [15]:

- 1) питомої ваги бюджетних витрат на наукові дослідження і технологічні розробки;
- 2) фінансування наукових досліджень і технологічних розробок;
- 3) замовлення приватних компаній на науково-технологічні розробки;
- 4) участі України у науково-дослідницьких програмах ЄС;
- 5) інтенсивності наукових контактів України з ЄС;
- 6) інноваційного потенціалу України;
- 7) продуктивності науково-дослідницької діяльності;
- 8) впровадження інновацій у національну економіку.

Наприклад, підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС розкриває широкі можливості для української промисловості. Ці можливості включають розширення доступу до містких європейських ринків збуту, залучення іноземних інвестицій та перенесення технологій, а також участь у різноманітних програмах розвитку ЄС.

Завдяки Угоді, Україна може використовувати всі переваги, які впливають із співпраці з Європейським Союзом. Однак для максимального використання цих переваг необхідно чітко визначити пріоритети у розвитку міжнародного науково-технічного та виробничого співробітництва. Європейський Союз, як сильний виробник та експортер високотехнологічної продукції, активно сприяє промисловим інноваціям і впровадженню циркулярної економіки на основі сталого розвитку.

У 2021 році обсяг міжнародної технічної допомоги від ЄС склав 435,9 млн євро. Ці кошти були виділені в рамках різноманітних програм, таких як національні та регіональні програми допомоги, програми прикордонного співробітництва, освітня програма Еразмус+, програма Креативна Європа та Інструмент ядерної безпеки тощо.

Для ефективного моніторингу виконання Плану заходів імплементовано спеціальну інформаційно-аналітичну систему «Пульс Угоди», яку впроваджено для ефективного моніторингу виконання Плану заходів між Урядом України та Європейським Союзом. Ця система призначена для надання структурованої та доступної інформації щодо впровадження конкретних заходів, передбачених угодами між Україною та ЄС.

Основні функції системи «Пульс Угоди» включають:

Моніторинг виконання заходів. Система дозволяє в реальному часі відслідковувати виконання різних заходів, які передбачені угодами між Україною та ЄС. Це важливо для забезпечення транспарентності та відкритості у виконанні зобов'язань.

Аналіз результатів. Система забезпечує можливість проведення аналітичних оглядів та оцінок стану виконання конкретних заходів. Це допомагає визначити успішність реалізації та ідентифікувати можливі труднощі чи невиконані етапи.

Інформаційна взаємодія. Система створює механізми для обміну інформацією між різними відомствами, установами та зацікавленими сторонами, що сприяє координації зусиль у виконанні заходів.

Звітність. Система генерує звіти та документацію, яка може використовуватися для створення звітів перед громадськістю, стейкхолдерами та іншими зацікавленими сторонами.

Завдяки впровадженню системи «Пульс Угоди», стає можливим ефективніше контролювати та відстежувати реалізацію конкретних заходів, що сприяє покращенню якості взаємодії між Україною та ЄС (Рис. 2.10).

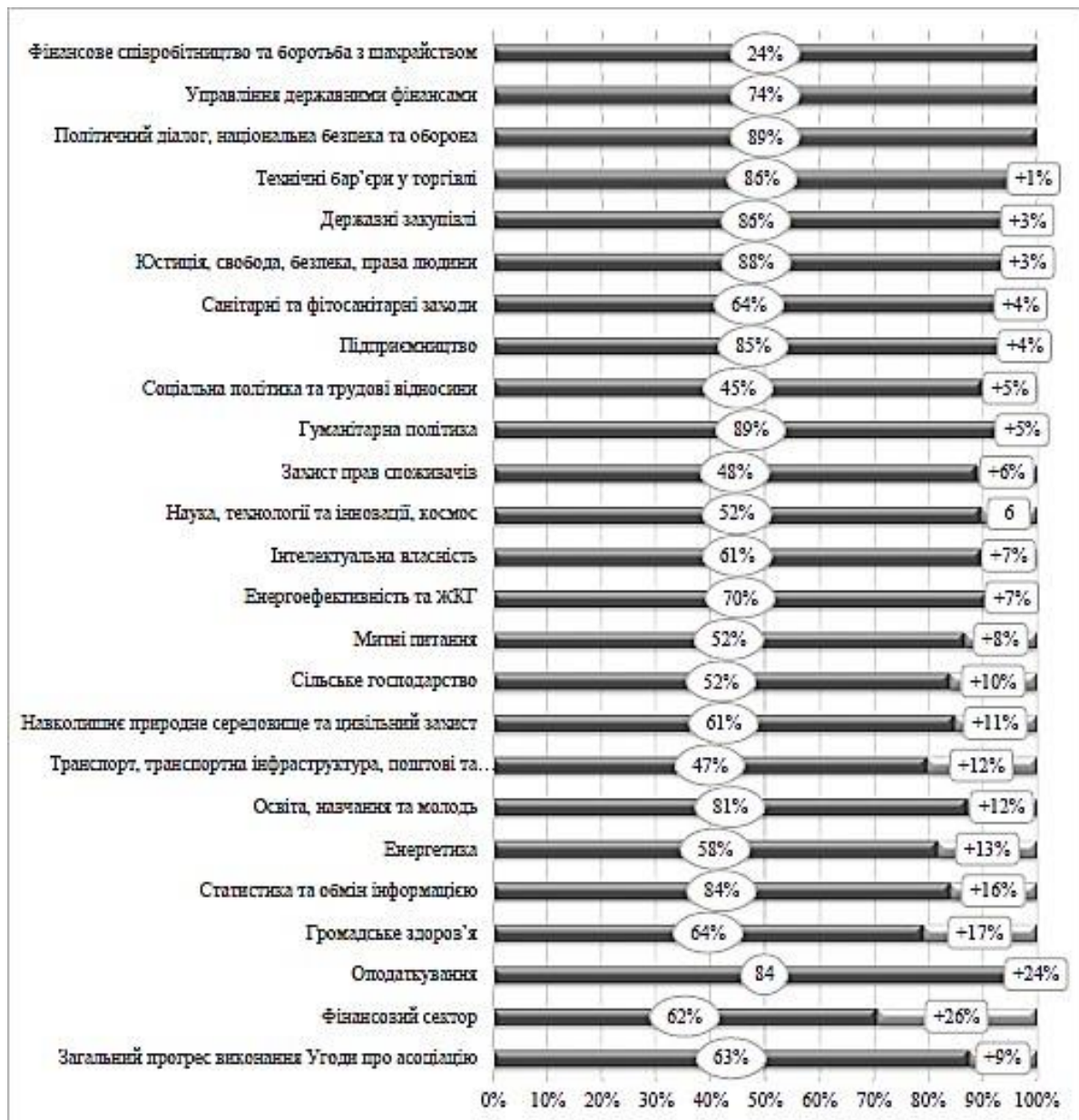

Рис. 2.10. Ефективність системи «Пульт Угоди» за 24 сферами, приріст у відсотках за 2021 рік.

Джерело: інфографіка <https://pulse.kmu.gov.ua/>

Прогрес виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС за 2014-2024 роки збільшився з 54% у 2020 р. до 63% у 2021 р. Сам прогрес виконання Угоди про асоціацію становить 42% зі 100% від обсягу реалізації завдань, які заплановані на 2021 р. [47].

З табл. 2.4 видно, що найбільше складнощів викликає реалізація завдань співпраці за таким напрямком «Наука, технології та інновації, космос», що є

закономірним наслідком непослідовних і безсистемних дій влади з реалізації задекларованих заяв про розбудову інноваційної економіки.

Таблиця 2.4

Прогрес реалізації Угоди про асоціацію з ЄС за векторами співпраці

Напрямок співпраці	Загальний прогрес за період 2014-2021 рр., %	Прогрес виконання завдань за роками, %					Відповідальні за напрям
		2017	2018	2019	2020	2021	
Наука, технології та інновації, космос	52	79	32	50	9	6	Міністерство освіти і науки України, Міністерство економіки України, Міністерство цифрової трансформації України, Державне космічне агентство, Комітет ВРУ з питань освіти, науки та інновацій
Підприємництво	85	85	89	73	32	4	Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України, Комітет ВРУ з питань економічного розвитку
Освіта, навчання та молодь	61	100	25	100	54	12	Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Комітет ВРУ з питань освіти, науки та інновацій, Комітет ВРУ з питань молоді і спорту

Джерело: Складено за: Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію; даними урядової інформаційно-аналітичної системи «Пульс Угоди».

Закони та нормативно-правові акти, що стосуються підтримки науки та інновацій, не виконуються, і річний бюджет України, затверджений Законом про державний бюджет, рік за роком блокує їх виконання.

Також, Україна і ЄС, після семирічних зволікань, уклали довгоочікувану Угоду про спільний авіаційний простір. Це означає, що обидві сторони будуть створювати спільний авіаційний простір, дотримуючись надійних стандартів ЄС у сферах безпеки польотів, прав споживачів та управління повітряним рухом. Це відкриває нові перспективи для громадян та бізнесу, збільшуючи кількість рейсів і розширюючи географію польотів.

Питання енергетичної безпеки стало одним із ключових аспектів 23-го Саміту Україна–ЄС, який відбувся 12 жовтня 2021 року. Завершення

будівництва "Північного потоку-2" породжує нові виклики для національної безпеки України, додаючися до існуючих, пов'язаних із агресією росії на Донбасі та в Криму.

Зважаючи на зазначені аспекти, було висунуто пропозицію започаткувати стратегічний енергетичний діалог високого рівня між Україною та ЄС, залучаючи держав-членів. Головною метою є розробка спільного довгострокового бачення енергетичної безпеки Європи, яке охоплюватиме не лише транспортування газу, але й синхронізацію електромереж, декарбонізацію економіки та виробництво відновлюваних джерел енергії, зокрема зеленого водню.

Завдяки Угоді про участь України у програмі досліджень та інновацій ЄС «Горизонт Європа», наші дослідники матимуть можливість брати участь у найбільшій в світі дослідницькій програмі, яку ЄС фінансує майже на 100 мільярдів євро протягом 7 років.

Угода з Європейським Союзом щодо участі України у програмі «Креативна Європа» була затверджена на новому програмному періоді 2021-2027 років. Це означає продовження успішного співробітництва з європейськими партнерами, розпочатого у 2016 році, з реалізацією спільних проектів у культурному, креативному та аудіовізуальному секторах.

У рамках Угоди про асоціацію зобов'язання щодо інтелектуальної власності передбачають спрощення процедур створення та комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території України та держав-членів ЄС. Також планується досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності до кінця 2023 року, як це визначено Планом заходів з виконання Угоди про асоціацію.

На 23-му Саміті Україна – Європейський Союз 12 жовтня 2021 року було офіційно підписано Угоду між Україною та Європейським Союзом щодо участі України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021-2025). Процес ратифікації Угоди триває.

Між Україною та Європейським Співтовариством відновлено дію Угоди про наукове і технологічне співробітництво (відповідний Закон прийнято від 15 липня 2021 року № 1673-IX) [15].

228 проектів в попередній рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» на загальну суму 45,8 млн євро виконали 160 українських організацій. Було виконано 19 проектів на загальну суму 4,71 млн євро в рамках комплементарної програми з досліджень та навчання «Євратом» [23, С.32].

Україна продовжує розвивати взаємовигідну співпрацю з Європейським Союзом у сфері цивільних космічних досліджень та використання космічного простору, зокрема, у таких напрямках як:

- 1) спостереження Землі та глобальний моніторинг;
- 2) космічна наука та дослідження;
- 3) глобальні навігаційні супутникові системи;
- 4) прикладні космічні технології, зокрема пускові технології та технології ракетних двигунів.

26 червня 2022 року Європейська Комісія переглянула Робочу програму 2021–2022 років щодо Програми з досліджень та навчання Євратом. У зв'язку з конфліктом в Україні було внесено зміни до цієї програми, а саме, було прийняте рішення надати фінансову підтримку українським дослідникам у сфері керованого термоядерного синтезу [45].

У період з 4 по 5 липня 2022 року відбулася Генеральна Асамблея EUROfusion та офіційна церемонія запуску нового дослідницького проекту в рамках програми "Горизонт Європа". Голова української гілки EUROfusion, академік Ігор Гаркуша, брав участь у роботі Генеральної Асамблеї та у відкритті "Horizon EUROfusion". Він звернув увагу громадськості на поточний стан справ і наслідки російської військової агресії для учасників проекту.

Представники Європейської Комісії відділили значну увагу Україні та офіційно оголосили про виділення додаткового бюджету в розмірі приблизно 2,5 млн євро. Ці кошти будуть спрямовані на відновлення наукової інфраструктури, яка постраждала від російської агресії, зокрема на наукове обладнання,

матеріали та інші ресурси. Крім того, Україні було визначено звільнення від сплати фінансових внесків у Євратом на найближчі роки.

5 вересня 2022 року між Україною та ЄС були підписали наступні Угоди:

1) Угода про участь України в Програмі ЄС «Цифрова Європа» (2021-2027).

2) Угода про участь України в Програмі ЄС «Фіскаліс» щодо співробітництва в податковій сфері.

3) Угода про надання Україні бюджетної підтримки на суму 500 млн євро.

4) Угода про участь України в Програмі співробітництва ЄС у митній сфері.

5) Додаткова угода про перерозподіл коштів грантового фінансування в рамках підтримки України в умовах надзвичайного стану [39].

Україна планує приєднатися до програми "Цифрова Європа" і вкладе в неї 7,5 млрд євро. Це сприятиме активізації проектів у розвитку суперкомп'ютерів, штучного інтелекту, кібербезпеки та цифрових навичок в державі [37, С.317].

Особливо важливо, що Європейський Союз, навіть у часи війни в Україні, інвестує у підтримку української науки. Це сприяє тіснішій інтеграції української науки в загальноєвропейський науковий простір. Наприклад, проєкт EUROfusion вже показує важливий внесок української науки у зміцнення науково-технологічного потенціалу Європи, зокрема у розвиток безпечної та екологічно чистої енергетики майбутнього, заснованої на термоядерному синтезі.

Програма "Erasmus+" також відзначається значним успіхом, з численними українськими студентами та вченими, які отримали можливість навчатися та досліджувати в Європі. У рамках програми також розширюються можливості професійної та технічної освіти, а також віртуального обміну для молоді та студентів.

Європейський Союз активно підтримує кібербезпеку та цифрову трансформацію через програму EU4Digital Ukraine з бюджетом у 25 мільйонів

євро [37, С.317], а програма Twinning з фінансуванням 1,5 млн євро сприятиме установам кібербезпеки України в впровадженні стандартів ЄС.

ЄС та Європейський інвестиційний банк також активно допомагають Україні відновлювати енергетичну інфраструктуру. Європейський інвестиційний банк надав додаткові 550 млн євро для ремонту пошкоджених об'єктів енергетичної інфраструктури та забезпечення стабільності української електромережі [49]. Це також спрямовано на відновлення муніципальних та базових послуг для населення в громадах.

Україна вже отримала значну фінансову підтримку від Європейського інвестиційного банку та Єврокомісії в рамках екстреної підтримки, отримуючи 1,05 млрд євро за два місяці (вересень-жовтень 2022 року). Ще 540 млн євро будуть виплачені для відновлення фінансування спільних проєктів [39].

До 2027 р., між Україною та країнами-членами ЄС будуть визначені наступні пріоритетні тематичні напрями (ТОП-15) щодо науково-технологічного та інноваційного співробітництва:

1. Сучасні інформаційні та комунікаційні технології;
2. Цифрові технології, а саме найбільший акцент: Інтернет речей, віртуальна реальність, доповнена реальність, машинне навчання, штучний інтелект, адитивні технології;
3. Галузь кібербезпеки;
4. Біотехнології, нанотехнології, геоінженерія у сферах охорони здоров'я і фармакології, сільського господарства, харчової та інших видів промисловості;
5. Науки про життя, медико-біологічні науки, зокрема біомедицина, дослідження геному;
6. Дослідження у галузі сільського та лісового господарств; точне рільництво;
7. Атомна енергетика; відновлювальна енергетика та енергоефективність;
8. Сучасні транспортні технології;
9. Дослідження навколишнього середовища та клімату, ефективне використання природних ресурсів;

10. Ракетно-космічна галузь;
11. Виробничі кіберфізичні системи;
12. Креативні індустрії;
13. Авіаційні дослідження і літакобудування.

Зазначимо, з метою об забезпечити інтеграцію України до ЄС в галузі науково-технологічного та інноваційного співробітництва, необхідно поетапно збільшувати фінансування науки протягом періоду 2021-2027 років. Це включає зростання частки фінансування з обох джерел - державних та приватних, до встановленого законодавчою нормою рівня 3% від ВВП. Зокрема, бюджетне фінансування повинно складати не менше 1,7% ВВП, як визначено в статтях 47 і 48 Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" [9].

Це фінансове зростання не лише є обов'язковою умовою для збереження та розвитку наукового потенціалу, але й виступає ключовим стимулом інноваційного просування України. Також, воно надсилає суттєвий сигнал європейським партнерам про серйозність намірів та готовність української держави сприяти розвитку науки та інновацій на тривалий період. Це в свою чергу сприяє інтеграції українських дослідників та підприємців у європейські науково-технологічні та інноваційні простори. Такий підхід сприяє зміцненню партнерства та розвитку взаємовигідних відносин між Україною та Європейським Союзом в галузі науки та інновацій.

Висновки до розділу 2

Отже, Європейський Союз виступає як важливий торговельно-інвестиційний союз для України, і, отже, необхідно активно сприяти розвитку співпраці між ними. Головні напрями підвищення торгівлі України з ЄС включають розширення доступу українських товарів на європейські ринки, підвищення конкурентоспроможності продукції через покращення її якості та зміцнення позицій на зовнішніх ринках.

Щодо інвестицій, Україна може відкривати нові ринки для інвестицій у привабливі галузі господарювання, використовуючи дешеву робочу силу та наявність сировини. Також важливо забезпечити вільний рух капіталу, пов'язаного з торговельними операціями, і розвивати технічний та технологічний стан підприємств через співпрацю з країнами ЄС.

Україна має ряд інвестиційно-привабливих факторів, таких як великий внутрішній ринок, стратегічне розташування транспортних шляхів та розвинена інфраструктура, які сприяють зміцненню інвестиційних зв'язків.

На довгостроковій перспективі розвиток торговельно-інвестиційних відносин з ЄС є одним з пріоритетів зовнішньоекономічної політики України. Заходи, такі як удосконалення нормативно-правової бази, наближення торговельно-інвестиційного середовища до європейського рівня, захист прав експортерів та інвесторів, а також мінімізація бар'єрів, стануть ключовими для активізації співпраці та поглиблення виробничої кооперації.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З ЄС В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Емпірична модель економічних відносин між Україною та ЄС в умовах війни

В наш час на території України триває війна, яка має серйозні наслідки для економіки та населення. Цей конфлікт виснажує ресурси країни, погіршує моральний клімат і гальмує ті оберти розвитку, яких було досягнуто наприкінці 2021 року. Багато країн світу намагаються надати допомогу для подолання проблем в Україні, і серед них особливо виділяється підтримка з боку Європейського Союзу.

Війна, яку ініціює росія проти України, стала викликом для Європейського Союзу в аспектах економічної стабільності, безпеки та демократії. Цей конфлікт також став випробуванням для міжнародного впливу ЄС та його ролі на світовій арені. До цього ЄС вже стикався зі значущими викликами, такими як фінансова криза 2008 року, вихід деяких країн-членів зі співтовариства та пандемія COVID-19. Тепер Союз знову стикається з проблемою, яка серйозно впливає на внутрішні політичні та соціальні процеси, а також створює асиметричний вплив на країни-члени, порушуючи внутрішні стосунки в співтоваристві.

Європейський Союз, протягом своєї історії, часто стикається з різноманітними викликами і кризами, такими як фінансові та економічні проблеми, криза ідентичності, неоднорідність позицій держав-членів та різний рівень їх відповідальності. Це, в свою чергу, пов'язано з дефіцитом лідерства в ЄС, нечітким розумінням поняття європейської ідентичності та різним ставленням країн-членів до європейських цінностей і ідей. Всі ці аспекти наочно виявляються у відповідь на нові виклики та кризові моменти, які виникають перед інтеграційним об'єднанням.

Поточна війна в Україні, розпочата 24 лютого, представляє для Європейського Союзу значущий стратегічний виклик. Вона перетворює політичний ландшафт та змінює напрямки міжнародного співробітництва. Деякі питання, які раніше викликали суперечки та критику в ЄС, тепер отримують підтримку від держав-членів, такі як, наприклад, прийняття біженців. Отже, ця робота актуалізує необхідність дослідження та аналізу політики Європейського Союзу в період першого місяця війни Росії проти України, а також відповідність цих дій цінностям та ідеям інтеграційного об'єднання.

За роки існування Європейського Союзу виникло унікальне явище – вперше виникла така гостра необхідність у вирішенні питання повної ізоляції окремої держави. Спричинено це було ситуацією в Україні та агресивними діями Російської Федерації. Європейський Союз прийняв рішення введення санкцій та прийняття заходів, спрямованих на ізоляцію Росії як зовні, так і зсередини.

Виникло нагальне питання для ЄС – які заходи необхідно об'єднати в "пакет рішень", який буде продовжувати ізолювати Росію від міжнародної спільноти, впливати на внутрішнє життя країни і сприяти завершенню конфлікту в Україні. Європейський Союз визначив для себе ключову мету - спільно створити комплекс заходів, який зможе призвести до зупинки війни, послабити міжнародну позицію РФ і продемонструвати себе як сильного учасника міжнародної арени.

Починаючи з 2014 року, ЄС ввів санкції у відповідь на анексію Криму, а з початком війни у 2022 році ці санкції стали найбільш масштабними. Вони охоплюють фінансові системи, високотехнологічні галузі та корумповані еліти Росії. Загалом ЄС вже ввів восьмий пакет санкцій станом на листопад 2022 року.

Серед значущих заходів ЄС слід відзначити виключення російських банків зі SWIFT, санкції проти високопосадових посадових осіб, повне обмеження доступу РФ до капіталів ЄС, закриття повітряного простору та інші. Важливо відзначити, що позиція ЄС стосовно відключення Росії від SWIFT змінилася, враховуючи реальну загрозу війни, хоча погляди окремих держав залишаються

різними. Франція та Німеччина, наприклад, висловлювали різні погляди навіть під час воєнних подій.

Багато Європейських країн припинили економічну співпрацю з Росією частково або повністю. Передусім, припинили чи дуже обмежили купівлю в Росії газу чи нафту. Поступово великі корпорації та приватні компанії оголосили про припинення будь-якої співпраці з російським бізнесом. Застосовані фінансові санкції та ряд інших економічно-фінансових заборон з боку Євросоюзу зараз можна вважати як досить відважні рішення, адже держави-члени визначили для себе головну спільну мету, а саме обернути війну, яку розв'язала Росія, повною стратегічною поразкою для неї ж самої.

Аби підтримати Україну, Євросоюз пішов на безпрецедентний крок – скасував торговельні обмеження на український експорт, що дозволило українським виробникам збільшити в рази експорт в умовах війни до Євросоюзу та підтримати економіку України. Підтримка мала такі складові [52]:

1) Єврокомісія 27 квітня 2022 року офіційно запропонувала призупинити всі мита на ввезення товарів з України терміном на один рік. Такий крок має допомогти підтримати економіку України в умовах війни з Росією.

2) 19 травня Європейський парламент ухвалив рішення про лібералізацію торгівлі.

3) 24 травня було погоджено Радою ЄС режим тимчасової лібералізації торгівлі з Україною, в рамках якого українські товари ввозитимуться в ЄС без мит протягом року.

4) 4 червня Європейський Союз скасував усі мита і збори з українських товарів на офіційному рівні, які постачаються на європейський ринок, щоб допомогти відновленню українського бізнесу та його частковій підтримці, який постраждав від війни.

Введення тимчасової лібералізації торгівлі та інших торгових заходів стосовно українських товарів в ЄС означає, що мито на експорт з України скасовується. Це рішення буде діяти протягом одного року і призведе до призупинення [52]:

1) всіх тарифів відповідно до Розділу IV Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. Це стосується, серед іншого, промислових товарів, які будуть звільнені від мит до кінця 2022 року, а також фруктів та овочів, на які поширюється система вхідних цін, і сільськогосподарських продуктів та їх перероблених варіантів, щодо яких діятимуть тарифні квоти;

2) антидемпінгових мит на імпорт з України;

3) застосування глобальних захисних заходів стосовно українських товарів.

Відповідна підтримка з боку Євросоюзу буде особливо важливою для тих виробників, які працюють недалеко від лінії фронту, незважаючи на бойові дії. Більшість мит і квот стосуються аграрної продукції, отже таке рішення ЄС – це певна допомога Україні і світу у збереженні продовольчої безпеки [41].

Зараз торгівля між Україною і Європейським Союзом фактично відновилася. У серпні 2022 року експорт в Євросоюз становив приблизно 90% рівня експорту, зафіксованого у серпні 2021 року. А от за три квартали 2022 року Україна експортувала до Євросоюзу навіть на кілька відсотків більше, ніж за I–III квартали 2021 року [58].

Торговельній активності українських експортерів допомогла ціла низка заходів, які були вжиті країнами ЄС та Урядом України. Зокрема, ліквідація квот та мит європейським Союзом спростила експорт аграрної продукції. Також важливим чинником для зростання торгівлі стали ініціативи "ліній солідарності", які були започатковані Єврокомісією для України, та підвищення потужностей митної інфраструктури.

Проте, для українських товарів існують неподоланні нетарифні бар'єри. Наприклад, Євросоюз продовжує застосовувати вимоги до оцінки відповідності товарів стандартам якості ЄС, які регулюються угодою АСАА (Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції). Це ускладнює перспективи значного росту в експорті високотехнологічних товарів, так як якість українських товарів не є основним обмеженням для експорту. Головна

проблема полягає у недостатній кількості виробництва та обробки в Україні, зокрема в області високотехнологічної продукції [55].

Багато підприємств в Україні стали жертвами бойових дій. Деякі виробничі потужності були зруйновані, а деякі підприємства опинилися в тимчасовій окупації, що ускладнює можливість вивозу товарів в контрольні частини країни, а тим більше – до ЄС. Ті, хто вижив, стикаються з різними труднощами, серед яких ключовим є логістика. Війна практично відрізала Україну від моря, на яке припадало 60% всього експорту, і ускладнила наземну логістику. Дефіцит пального, черги на кордонах, зруйновані логістичні центри та інша інфраструктура роблять експорт товарів до ЄС значно важчим завданням, ніж у мирний час. Крім того, вивезти мільйони тонн української аграрної продукції та металургії виключно залізничним та автомобільним транспортом практично фізично неможливо, зокрема через різницю у ширині колій між Україною та ЄС.

Постає питання, як здійснити експорт товарів за кордон, особливо в умовах повномасштабної війни в Україні, яка ускладнила логістичні маршрути через закриття портів Чорного моря. Ці логістичні труднощі призводять до додаткових витрат на транспортування. Однак на пресконференції у Варшаві 16 травня 2022 року Єврокомісар з питань сільського господарства Януш Войцеховський та міністри сільського господарства України, Польщі, США обговорювали план допомоги Україні в транспортуванні продукції в ЄС.

Розмови також стосувалися створення залізничних "коридорів солідарності", надання суттєвої логістичної підтримки та використання польських портів у Гдині, Гданську та Свіноуйсьце як хабів для української продукції. Після втрати доступу до морських перевезень кордон з ЄС став основним шляхом для торгівлі України з іншим світом, включаючи країни Африки та Азії.

Рішення ЄС відкрити ринки для України в контексті війни визначається як важливий акт підтримки, оскільки глобальний збій ланцюгів постачання сільськогосподарської продукції та металургійних товарів викликав стрімке

зростання цін. Це не лише вигідно для України, а й для самого ЄС, який також відчуває наслідки кризи.

Умови дефіциту стали на світових ринках, викликані падінням виробництва в Україні та знищенням промислових потужностей у Маріуполі, призвели до введення ЄС обмежень на експорт російської металургії. Європейські виробники відчувають дефіцит чорних металів, що загрожує робочим місцям в Євросоюзі. Скасування мит та антидемпінгових заходів проти української металургії може стати ключовим елементом підтримки європейської промисловості, якщо будуть вирішені проблеми з логістикою [52].

Розглянемо перспективи відновлення експорту з України на реальному рівні, спробуючи досягти щонайменше 80% обсягу до воєнного періоду. Внаслідок російської агресії обсяг експорту українських товарів в березні зменшився вдвічі, тоді як імпорту іноземної продукції збільшився більш ніж утричі.

Протягом минулого місяця Україна здійснила продаж майже 6 мільйонів тонн продукції за суму 2,7 млрд доларів США. Основними статтями експорту були руди, кукурудза, феросплави й олія. Це вражаючі цифри, але важливо зауважити, що у лютому ми досягли рекордних обсягів експорту, продавши понад 13 мільйонів тонн товарів на суму 5,3 млрд доларів США [41].

Європейська комісія реагує на ситуацію, створюючи спеціальні торгові маршрути для експорту української сільськогосподарської продукції. Згідно з останніми новинами, Єврокомісія розглядає можливість організації "зелених коридорів" для полегшення та прискорення експортних процесів. Це важливий крок у забезпеченні стабільності економіки та зміцненні партнерства між Україною та Європейським Союзом [43].

Єврокомісія створює спеціальні торговельні маршрути для експортування української сільськогосподарської продукції. Таким чином, Єврокомісія готова організувати, так звані «зелені коридори» [43].

За інформацією Міністерства економіки України, основні труднощі у вивезенні продукції стосуються руди, металів і сільськогосподарської продукції.

Водночас обсяги продажу товарів, які мають глибоку переробку та велику додану вартість, майже не змінилися, але їхня частка у структурі експорту країни є невеликою. Головна частина валютних надходжень залишається результатом торгівлі сировиною, основною часткою якої є продукція, щорічно транспортована, переважно, морськими шляхами. Зараз ці шляхи заблоковані агресором, що ускладнює ситуацію.

Для часткового відновлення експортного потенціалу України важливо вирішити проблему нових маршрутів транспортування сировини та товарів до зарубіжних покупців. У цьому контексті Міністерство економічного розвитку і технологій Польщі та Міністерство економіки України уклали Меморандум, спрямований на розробку інструментів для підтримки торгівлі. Основна мета угоди - зміцнити економічне співробітництво між країнами шляхом спрощення торгівлі та надання страхового покриття постачання товарів і послуг.

Підписаний Меморандум передбачає встановлення чіткого механізму для забезпечення страхового покриття постачання товарів і послуг. Реалізація цієї угоди відкриє шлях до збільшення обсягів торгівлі між Україною та Польщею. У 2021 році Польща очолювала списки країн Європи за обсягами обігу товарів та послуг (10,7 млрд доларів), зростаючи на 11% за січень-березень. Особливо важливою стала роль Польщі для українського експорту, оскільки чорноморські порти були заблоковані. Залежність майбутнього аграрного сектору та металургії України відштовхується від швидкості та ефективності встановлення нових експортних маршрутів на захід.

З використанням зазначених страхових інструментів українські підприємства зможуть привертати широкий спектр логістичних компаній Польщі для обслуговування збільшених обсягів експортно-імпортних операцій. Крім того, Польща стала центром для збору та доставки гуманітарної допомоги з інших країн до України [57].

План заходів, представлений Європейською комісією, призначений для підтримки України у експорті сільськогосподарської продукції, особливо з огляду на труднощі, пов'язані з блокуванням російськими портами. Основна ідея

полягає в створенні "маршрутів солідарності", які дозволять Україні експортувати зерно та одночасно імпортувати необхідні товари, включаючи гуманітарну допомогу, корми для тварин і добрива.

Незважаючи на інтенсивні зусилля ЄС та його членів, ускладнення на кордоні між Україною та ЄС не вдається подолати. Тисячі вантажівок та вагонів чекають на дозвіл на перетин кордону, і середні терміни очікування становлять 16 днів, а на деяких кордонах навіть до 30 днів. Проблемою є також різна ширина колії, що призводить до несумісності українських вагонів із залізничною мережею ЄС. Внаслідок цього більшість вантажів потрібно перевантажувати, що займає багато часу, а перевантажувальних споруд уздовж кордонів недостатньо.

Для подолання цих труднощів і створення "маршрутів солідарності" Єврокомісія планує ряд пріоритетних заходів. Перш за все, це включає надання додаткових транспортних засобів, таких як рухомий склад, судна та вантажівки. Комісія також створить логістичну платформу для узгодження попиту і пропозиції. Другий захід включає розвиток транспортних мереж і перевантажувальних терміналів, забезпечуючи пріоритетні залізничні слоти для українських сільськогосподарських поставок. Крім того, Комісія закликає до прискорення митних операцій і інших інспекцій на кордонах. Нарешті, щодо зберігання товарів на території ЄС, план передбачає оцінку наявних потужностей та координацію дій з державами-членами для забезпечення достатніх місць для тимчасового зберігання українського експорту.

В перспективі на середньостроковий та довгостроковий період Комісія також планує активно працювати над розширенням пропускної спроможності нових експортних маршрутів і створенням нових інфраструктурних зв'язків в рамках реконструкції України. З економічної точки зору, воєнна агресія представляє собою значний зовнішній удар, що впливає на економічну активність. За даними Світового банку, прогнозується, що цього року ВВП України може зменшитися на близько 45%.

Міністр фінансів України заявив, що через зниження податкових надходжень та соціальних внесків близько 30% української економіки не

функціонує повністю або працює частково. ГО "Клуб ділових людей Україна" повідомила, що бізнес практично зупинився в найбільш постраждалих регіонах, а на Західній Україні, яка менше постраждала, близько 40% підприємств не працюють, і ще 40% зазнали збитків та функціонують на межі своїх можливостей.

Не дивлячись на це, підприємства в менш постраждалих регіонах зараз намагаються зберегти робочі місця та знаходити нові ринки та ніші після пережитого шоку. Українська влада реагує на цю ситуацію шляхом введення тимчасових податкових пільг, заморожування кредитних та іпотечних виплат, надання субсидій та безвідсоткових кредитів фермерам на сівозміну. Також запущено програму релокації бізнесу разом з обладнанням та робочою силою з постраждалих регіонів у відносно безпечні зони країни.

Офіс розвитку підприємництва та експорту в Україні розпочав роботу оперативної платформи з актуальною інформацією для українських експортерів, які готові постачати свою продукцію за кордон у умовах конфлікту. Головною метою розробників економічної політики зараз є надання допомоги суб'єктам господарювання у переживанні шоку та максимально ефективного збереження їх потенціалу та робочих місць. ЄС може активно сприяти українському бізнесу вже на цьому етапі.

По-перше, шляхом розширення програми підтримки працевлаштування (SURE) на Україну. По-друге – профінансувавши систему ваучерів, яка збільшать попит на українську продукцію та дозволить їм вийти на європейський ринок або запровадити нові технології, в тому числі діджиталізацію. Це не єдині інструменти допомоги бізнесу, але вони вже існують і тому можуть бути поширені на Україну доволі швидко [11].

У році 2021 реалізація угоди про Поглиблену і всеохопну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) спричинила значний зріст двосторонньої торгівлі між Україною та ЄС. Обсяг торгівлі досяг історично високого рівня, перевищивши 52 мільярди євро, що вдвічі більше, ніж до введення ПВЗВТ в 2016 році. Це свідчить про успішну імплементацію далекосяжного порядку денного угоди.

На тлі російського вторгнення українська економіка та міжнародна торгівля зазнали серйозних втрат. Спрямовані на підтримку України заходи ЄС, починаючи від санкцій проти Росії і закінчуючи фінансовою допомогою в області оборони, доповнюються торговельними заходами, які не лише зміцнюють економічну допомогу ЄС Україні, але й забезпечують їй доступ до світових ринків, особливо в умовах російської агресії. Останній саміт Україна-ЄС, який відбувся 12 жовтня 2021 року, відзначив позитивні тенденції, зокрема, розпочаток перегляду статті 29 з метою подальшої лібералізації торгівлі.

Від 4 червня 2022 року набирає чинності рішення Ради ЄС, яке передбачає лібералізацію правил торгівлі та призупинення усіх імпорتنих мит на українські товари протягом року. Це включає призупинення антидемпінгових тарифів та анулювання всіх мит та квот на український експорт. Це рішення, охоплюючи всі сфери промислових та аграрних мит, систему вхідних цін і захисних мит, слугує важливою економічною підтримкою для України.

Відкриття ринку ЄС спростить транзитний експорт та зменшить адміністративні витрати, пов'язані з митами. Це не лише збільшить прибутковість експортерів, але й підвищить конкурентоспроможність їхньої продукції на світовому ринку.

Європейський Союз вперше застосував такі надзвичайні заходи з лібералізації торгівлі, які вражають своїм масштабом: встановлення нульового тарифу для України та надання їй необмеженого доступу до європейського ринку без квот. З початку російської агресії ЄС віддає перевагу збереженню української економіки, що є критичним як для допомоги у виграші війни, так і для подальшого відновлення після конфлікту. Ці рішення напряду сприяють українським виробникам і експортерам, надаючи їм впевненість у те, що економіка України зможе відновитися. Вони свідчать про рішучість ЄС зробити все можливе, щоб допомогти Україні в цей важкий період.

3.2 . Ризик-аналіз моделі відносин Україна-ЄС в умовах війни

Дослідження економічних відносин між Україною та Європейським Союзом вказує на те, що цей процес розгортається у ситуації різноманітних ризиків, що виникають як внаслідок внутрішніх проблем України, так і в зв'язку з геополітичними змінами.

Війна в Україні призводить до різноманітних ризиків, які впливають на різні аспекти життя країни та її зовнішньоекономічні зв'язки з таким потужним партнером, як ЄС. Проведений аналіз дозволив виявити такі групи ризиків (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Ризики розвитку відносин Україна-ЄС в умовах війни

Джерело: узагальнення автора

Окреслимо сутність зазначених ризиків в контексті розвитку міжнародних економічних відносин ЄС-Україна під час війни.

Подальший акцент на експортній моделі розвитку. Цим ризиком описується надмірна залежність від зовнішніх ринків: збільшення обсягів

експорту може зробити економіку більш вразливою до змін на міжнародних ринках, особливо в умовах геополітичної нестабільності.

Негативний вплив на внутрішній ринок проявляється через зосередження уваги на експорті, що може призвести до недостатнього розвитку внутрішнього ринку та погіршення економічної ситуації в країні.

Через військові дії у перспективі існують ризики суттєвої зміни в структурі експорту через турбулентне підвищення сировинної складової. Зокрема, збільшення вмісту сировинної та низькотехнологічної продукції може вплинути на конкурентоспроможність у світовому ринку та обмежити можливості розвитку високотехнологічних секторів.

Ризиком є негативний вплив на додану вартість. Через війну зменшення доданої вартості продукції може обмежити можливості країни отримувати від експорту значні прибутки, що відзначають багато гравців бізнесу.

Обмеженість технічних можливостей виявляється у дефіциті інфраструктури, адже збільшення експорту може викликати нестачу інфраструктури, зокрема у сфері транспорту, що обмежить можливості доставки товарів на зовнішні ринки.

Вагомим ризиком є недостатня активність державних інституцій через війну, що обумовить втрату позицій на міжнародному рівні. Це може спостерігатися через непослідовний та неефективний захист інтересів експортерів може призвести до втрати позицій в умовах гострої конкуренції на міжнародних ринках.

Під час війни з'являється ризик зростання кількості низькоякісної та небезпечної продукції у сукупному обсязі споживання через зниження платоспроможності населення, втрату частини активів, виробничих потужностей та ринків. Зокрема, збільшення імпорту низькоякісної та небезпечної продукції може стати серйозною загрозою для здоров'я населення та вимагати додаткових зусиль щодо контролю якості.

У цілому, війна спричинює вагомий загальний ризик економічної нестабільності. У цьому напрямку спостерігається зменшення інвестицій, які є

критично важливим елементом стабільної економіки. Зокрема, спостерігається зниження споживчого попиту. Військові дії можуть призвести до зниження споживчого довіри, що призводить до відмови від великих витрат та інвестицій у майбутнє.

Загальні ризики для фінансової системи виражається через зниження фінансової стійкості, адже війна призводить до стресів у фінансовій системі, зменшення довіри до банків та інших фінансових установ, що може вплинути на ефективність фінансового сектору.

Не можна оминати увагою ризик втрати людського капіталу, що відбувається в Україні. Війна посилює еміграцію та втрату кваліфікованих працівників, що негативно позначиться на розвитку економіки та інноваційних галузях.

У підсумку постають соціальні виклики через збільшення безробіття та бідності, що у свою чергу породжує соціальні проблеми та загострює нерівності в суспільстві.

Військові дії також супроводжуються значними екологічними впливами, що викликає порушення екологічного балансу: безпосереднє забруднення повітря, води та ґрунту, що впливає на здоров'я населення та природне середовище.

Окремо доцільно відзначити збитки у сільському господарстві через порушення земельної інфраструктури та пошкодження сільськогосподарських земель, що впливає на врожайність та продовольчу безпеку.

Важливим елементом впливу є ризики для енергетичного сектору, що призводить до зниження енергетичної безпеки. Військові конфлікти можуть призвести до обмеження доступу до енергетичних ресурсів та порушення енергетичної безпеки країни.

Під час війни спостерігається спад інвестицій у науку та розвиток. Інвестори можуть і надалі зменшити свої вкладення у дослідницькі проекти та інновації через невизначеність та ризики.

Науковці вказують ще й на те, що «незважаючи на відмінення тарифних бар'єрів ЄС для промислових товарів, входження на цей ринок є важким через технічні (нетарифні) обмеження та нещільно сформовану систему технічного регулювання в Україні» [22].

Оскільки під час підписання Угоди про асоціацію передбачено, що торгівля між Україною та ЄС у секторах, які охоплюються угодою, буде відбуватися на тих самих умовах, як і між країнами-членами ЄС, розумно включити до неї широкий спектр товарів, що експортує Україна. Це сприятиме модернізації промислових можливостей, впровадженню новітніх стандартів і підвищенню конкурентоспроможності промислової продукції.

На жаль, через зростання ваги виробництва низької технологічності в структурі вітчизняної економіки, частка високотехнологічної продукції у загальному обсязі експорту продукції переробної промисловості до країн ЄС з 2013 року не перевищує 3,8% [32].

Відповідно, структурний аналіз експорту України в ЄС підтверджує, що у складі національного експорту до ЄС переважає сировинна продукція (. Розділ 2, Рис 2.3). Однак, у контексті ризиків, це свідчить про те, що орієнтація на сировинні товари становить одну з основних недоліків економічного співробітництва між Україною та ЄС, особливо враховуючи нестабільність таких ринків. Іншою важливою проблемою є порушення балансу між експортом та імпортом на користь імпорту з ЄС, що свідчить про неуспіх досягнення балансу експорту-імпорту та захист інтересів вітчизняних експортерів.

Необхідно зазначити, що ризик економічного співробітництва полягає у тому, що багато вітчизняних підприємців не повністю усвідомлюють можливості, що відкриваються для них на європейських ринках. Не всі підприємці провели аналіз тексту Угоди про асоціацію або звернулися до професійних консультантів для розрахунку економічного ефекту від переорієнтації свого бізнесу на ринок Євросоюзу. Таким чином, створення Ради та Офісу просування експорту є важливими організаційними кроками для поліпшення ситуації.

Ще однією значущою проблемою, яка торкається як малих, так і великих підприємств, є ускладнення у виборі торгових партнерів у ЄС через неактивність представників вітчизняного бізнесу на семінарах, виставках та ярмарках в ЄС і за його межами. Тут важливо, щоб Рада експортерів та інвесторів при МЗС та українські представництва за кордоном активно сприяли встановленню торгівельно-економічних зв'язків для українських експортерів.

Для ефективного розвитку економічної співпраці необхідна активна державна фінансова підтримка, оскільки розвиток виробництва за європейськими стандартами вимагає додаткових фінансових ресурсів. Тому вирішення питань доступу українських експортерів до кредитних ресурсів за прийнятних умов, забезпечення доступу до якісної сировини та матеріалів для подальшого розвитку експорту є актуальним завданням.

Однією з проблем, яка суттєво впливає на фінансові інтереси українських експортерів, є неясна та часто запізніла система повернення ПДВ. Навіть зараз, коли існує автоматизована система повернення податку, існують проблеми з погашенням раніше нагромадженої заборгованості, і реінвестування прибутку для модернізації не відбувається на повному рівні.

Щодо іноземних інвестицій, важливо вдосконалити систему розподілу фінансової допомоги від Європейського Союзу. Навіть при впровадженні антикорупційних заходів існують приклади несправедливого розподілу державної підтримки.

Існує ризик того, що можливість безмитного експорту на ринок ЄС може призвести до того, що вітчизняні виробники зосередяться виключно на цьому ринку, ігноруючи потреби внутрішнього ринку. Однак такий підхід може також призвести до збереження спеціалізації експорту на низькокододані товари. Досвід України в СОТ підтверджує, що найбільша вигода від глобальних торговельних угод отримують сектори, які традиційно експортують продукцію чорної металургії та сільськогосподарські товари.

Між іншими можливими ризиками є зростання втрат в промисловості України через низьку конкурентоспроможність, нестачу коштів для модернізації

виробництва та потребу в пошуках партнерів і інвесторів. Також може виникнути зниження конкурентоспроможності внутрішніх сільськогосподарських продуктів через наявність потужної системи державної підтримки в ЄС та інших країнах.

Експорт сільськогосподарської продукції в країни ЄС активно розвивається, і це підтверджують цифри за 2021 рік: сільськогосподарська і харчова продукція складала 32,2% від загального обсягу експорту [48]. Однак існують ризики у сфері сільськогосподарського експорту для українських агрохолдингів, особливо тих, що спеціалізуються на вирощуванні зернових культур, кукурудзи та пшениці.

Ці агрохолдинги швидко використовують надані ЄС квоти, але ці квоти є обмеженими порівняно з загальним обсягом експорту, і це стає проблемою через велику конкуренцію з європейськими виробниками. Основна трудність для українських підприємств у сфері харчової промисловості полягає в тому, що їхню продукцію часто не відповідає європейським технічним, санітарним та фітосанітарним стандартам. Використання застарілого обладнання та технологічних процесів ускладнює їх зусилля для відповіді на вимоги ринку, що призводить, наприклад, до невикористання квот на експорт до ЄС певних продуктів у 2015 році.

Зокрема, українські експортери не скористалися квотами на постачання в ЄС баранини, грибів, часнику, цукрових сиропів, крохмалю, висівок, цукрової кукурудзи та продукції з обробленого молока і масла тощо [40]. Зусилля у напрямку вдосконалення технічних та технологічних аспектів виробництва стануть ключовим чинником для успішного подолання цих труднощів.

Проблема також полягає в тому, що експорт сільськогосподарської продукції з України до ЄС ускладнюється тим, що 80% сільгосппідприємств країни є дрібними, і в Європі не вважають сільськогосподарськими підприємствами ферми площею менше двох гектарів. Крім того, дрібні господарства використовують застарілі технології і не можуть конкурувати з високопродуктивними, високотехнологічними фермерськими господарствами

Євросоюзу, які, крім того, користуються значною державною підтримкою. Збільшення доступу до новітніх технологій та підвищення ефективності виробництва можуть допомогти українським сільгосп підприємствам зробити більший внесок у європейський ринок.

Навіть при високому рівні контролю з боку держави, міжнародна торгівля залишається привабливою для виведення коштів за кордон, ускладнення пошуку та конфіскації злочинних доходів або зворотного інвестування в легальну економіку. Щодо внутрішнього ринку ЄС, де передбачена максимальна лібералізація руху товарів та капіталу, проблема податкового шахрайства стає особливо актуальною для країн цього об'єднання. Наприклад, карусельне шахрайство, що широко поширене в ЄС, полягає в імпорті товарів, які не обкладаються ПДВ, і їхній подальшій перепродажі з ПДВ іншим компаніям, часто у циклі, що може закінчитися експортом, при цьому продавці уникають оплати податків.

Для подолання зазначених ризиків політика економічного співробітництва з ЄС повинна не лише забезпечувати бюджетну підтримку експорту, але й створювати сприятливі умови для його зростання. У сучасних умовах міжнародної конкуренції просування української продукції на зовнішні ринки вимагає не лише зусиль виробників, але й значної допомоги держави. Це включає фінансову підтримку через кредитування та страхування експортних поставок, створення загальнонаціональної мережі інформаційних, маркетингових і консультаційних послуг, підтримку участі національних експортерів у різноманітних економічних форумах, виставках і ярмарках, а також лобіювання експорту за допомогою економічної дипломатії.

3.2. Напрямки розвитку Євроінтеграційної стратегії Україна у воєнній та повоєнній перспективі

Як показало дослідження, з початку 2014 року Європейський союз та європейські фінансові установи надали нашій країні більше 19,7 мільярдів євро як грантову та позикову підтримку (Рис. 3.2).

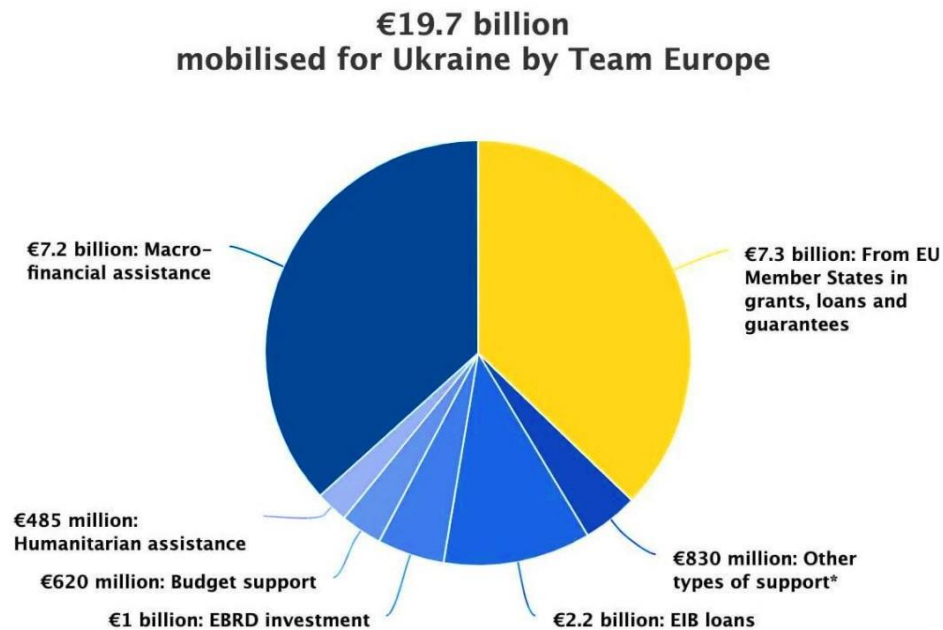

Рис. 3.2. Фінансова підтримка ЄС для України, млрд. євро.

Джерело: відкрита база даних Eurostat

Зобов'язання ЄС стосовно підтримки України мають глибокі коріння і призвели до позитивних результатів. Європейський союз активно надавав фінансову підтримку Україні, загалом надаючи 1,7 мільярдів євро у вигляді грантів в межах Європейського інструменту сусідства, 5,6 мільярдів євро через п'ять програм макрофінансової допомоги у вигляді позик, а також 194 мільйони євро гуманітарної допомоги та 355 мільйонів євро з інструментів зовнішньої політики [79]. Ці значні фінансові внески відображають важливість і стійку підтримку, яку надає ЄС для розвитку та стабілізації України.

Європейський союз активно підтримує Україну у виробленні політики та впровадженні всебічних реформ через використання підходу Team Europe, який включає в себе участь держав-членів. Однією з ключових ініціатив є програми,

спрямовані на децентралізацію, реформу державного управління та протидію корупції.

Під час війни, починаючи з 2014 року, ЄС тісно співпрацював з європейськими фінансовими установами для надання підтримки Україні. Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку мобілізували понад 10 мільярдів євро кредитів. У минулі тижні Європейський інвестиційний банк передав до українського бюджету 668 мільйонів євро. Загалом, ЄС сумісно працює з Світовим банком і Міжнародним валютним фондом, які є ключовими партнерами України з 2014 року.

У лютому 2022 року Європейська Комісія затвердила річну робочу програму EIC, надаючи фінансування на суму понад 1,7 мільярда євро в 2022 році. Запущена в березні 2021 року, EIC є ключовим інноваційним елементом програми Горизонт Європа, обсяг якої становить понад 10 мільярдів євро на період 2021–2027 років. З метою підтримки України в цей важкий період, було внесено зміни до робочої програми EIC, включаючи додатковий конкурс пропозицій, спрямований на українську глибоку технологічну спільноту.

Відносини між ЄС та Україною в галузі досліджень та інновацій налічують вже з 2002 року, коли була підписана Угода про співробітництво в галузі науки та технологій. У 2015 році Україна приєдналася до програми «Горизонт 2020», отримавши значне фінансування та продемонструвавши своє лідерство в інноваціях. У 2016 році українська сторона також уклала угоду про приєднання до Програми досліджень та навчання Євратому, що спрямована на підвищення рівня ядерної безпеки та радіаційного захисту. Нова схема MSCA4Ukraine, оголошена у травні 2022 року, має загальний бюджет у 25 мільйонів євро і сприятиме українським науковцям у подальшому розвитку їхньої роботи в Європі та країнах, що беруть участь у програмі «Горизонт Європа».

У сфері торговельно-економічної інтеграції основний акцент буде робитися на зміцненні бізнес-середовища та сприянні торгівлі та інвестиціям, використовуючи можливості зелених та цифрових трансформацій. Спеціальні заходи Східного партнерства у галузі інвестицій та доступу до фінансування

спрямовані на поліпшення фінансового доступу для малих і середніх підприємств (МСП), зокрема, шляхом надання 1 млрд. євро фінансування в національній валюті та підтримки 500 000 МСП.

Важливою частиною цього плану є інвестиції у модернізацію 3000 км пріоритетних доріг і залізниць, з метою завершення цього проекту до 2030 року. Зокрема, ці заходи сприятимуть покращенню транспортної інфраструктури та підтримці ефективного перевезення товарів.

Європейська Комісія розпочала амбітну ініціативу на суму 20 мільйонів євро для підтримки української інноваційної спільноти. Згідно з цією ініціативою, Європейська інноваційна рада (EIC) надасть фінансову підтримку не менше, ніж 200 українським глибокотехнологічним стартапам на суму до 60 000 євро кожен. Крім того, EIC планує надавати нефінансову допомогу, таку як бізнес-консультації та пошук партнерів, що сприятиме розвитку українських інноваторів та їхній взаємодії з європейською інноваційною екосистемою. Ця ініціатива також сприятиме розширенню ринкового доступу та використанню фінансових інструментів ЄС.

Загальна сума підтримки у розмірі 20 млн. євро буде розподілена шляхом конкурсу пропозицій серед європейської мережі асоціацій стартапів, які підтримують українські суб'єкти в інноваційній сфері. Цей конкурс, який розпочався 23 червня 2022 року, спрямований на забезпечення стійкості та подальшого розвитку технологічних компаній в Україні, а також на підготовку їх до конкуренції за фінансування від EIC. Ці кошти можуть фінансувати стартапи як грантами, так і інвестиціями в акціонерний капітал, а також мобілізувати додаткові приватні інвестиції.

Крім того, після того, як Україна ратифікувала угоду про приєднання до програми "Горизонт Європа" та Програм досліджень і навчання Євратому, ця угода стала чинною. Документ був підписаний 12 жовтня 2021 року під час саміту Україна-ЄС. Тепер ця угода відкриває можливості для співпраці між європейськими та українськими дослідниками, інноваторами, університетами та бізнесом, включаючи малі та середні підприємства (МСП). Всі ці сторони мають

змогу співпрацювати на рівних умовах для досягнення спільних цілей та вирішення критичних проблем.

Ураховуючи нинішню агресивну війну Росії проти України та зобов'язання ЄС надати конкретні засоби підтримки українській дослідницькій та інноваційній спільноті, Україна бере участь у програмі "Горизонт Європа" та Програмах Євратому без фінансового внеску у 2021 та 2022 роках. Важливо відзначити, що вартість цього внеску, звільненого для України, оцінюється приблизно в 20 мільйонів євро.

Ця фінансова підтримка доповнює існуючі ініціативи, такі як "Європейський дослідницький простір для України" (ERA4Ukraine), Horizon4Ukraine та ERC for Ukraine. Також важливо зазначити про існуючу схему стипендій на розмір 25 млн. євро в рамках "Дій Марії Склодовської Кюрі" (MSCA) для переміщених дослідників України.

Після російської агресії ЄС та його країни-члени разом із фінансовими установами виділили понад 19 мільярдів євро на фінансову, гуманітарну, надзвичайну та бюджетну підтримку для України. Додатково готується до виділення 3 мільярдів євро макрофінансової допомоги. Це включає 4,2 млрд. євро макрофінансової допомоги ЄС та 620 мільйонів євро бюджетної підтримки, які вже були виплачені, і додаткові 3 млрд. євро макрофінансової допомоги, заплановані цього року. Також 500 мільйонів євро бюджетної підтримки є частиною зобов'язань, взятих на себе під час програми "Stand up for Ukraine" та міжнародної конференції донорів високого рівня у травні, спрямованої на надання допомоги Україні в розв'язанні нагальних проблем у секторах житла, освіти та сільського господарства. Окремо, ЄС виділить 100 мільйонів євро на відновлення пошкоджених шкіл [80].

У березні було оголошено надзвичайний пакет на суму 330 мільйонів євро, спрямований на вирішення термінових потреб внутрішньо переміщених осіб. Цей пакет включав соціальне житло, відновлення пошкодженої інфраструктури, такої як системи опалення, водопостачання та каналізації, а також підтримку

стійкої цифрової трансформації та кібербезпеки. У той час як попередні проекти на суму 185 мільйонів євро були переглянуті відповідно до актуальних потреб.

Додатково було виділено 3,1 мільярда євро з Європейського фонду миру для постачання військової техніки Збройним Силам України. Люди, які втікають від війни в Україні, мають можливість отримати тимчасовий захист у будь-якій країні ЄС, отримуючи дозвіл на проживання, доступ до ринку праці, житло, медичну допомогу та освіту для дітей.

Крім того, Комісія виділила 485 мільйонів євро на гуманітарні програми в Україні, які реалізуватимуться гуманітарними партнерами на місцях. Понад 70 000 тонн гуманітарної допомоги на суму 440 мільйонів євро були доставлені в Україну з держав-членів ЄС та третіх партнерів через Механізм цивільного захисту ЄС, включаючи запаси RescEU для надзвичайних ситуацій. Це включає медичне та спеціалізоване обладнання на суму майже 34 мільйони євро для захисту здоров'я населення від різних загроз, таких як хімічні, біологічні, радіологічні та ядерні.

ЄС успішно координував 1000 медичних евакуацій українських пацієнтів через Механізм цивільного захисту, щоб забезпечити їм спеціалізовану медичну допомогу в лікарнях по всій Європі. Від початку війни ЄС також посилив безпосередню підтримку для зміцнення кіберстійкості України, виділивши 10 мільйонів євро на обладнання та програмне забезпечення, а ще 15 мільйонів євро з розширеного пакету в 330 мільйонів євро надійшли на підтримку стійкої цифрової трансформації.

В рамках ширших заходів підтримки швидкого реагування на суму 79 мільйонів євро для відновлення та реабілітації, ЄС також підтримує боротьбу з безкарністю в Україні. Проект на 7,5 мільйонів євро підтримує розслідування військових злочинів, скоєних Росією, Міжнародним кримінальним судом. Спільна слідча група ЄС, утворена з Польщі, Литви та України, отримує підтримку від Європолу та Євроюсту.

Європейський Союз надає фінансову підтримку громадянському суспільству через тематичні програми "Громадянське суспільство" та "Права

людини та демократія", виділяючи для цього 31 мільйон євро. Крім того, ЄС забезпечує допомогу через міжнародні фінансові організації, такі як Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), гарантуючи їм європейські гарантії для надання кредитів українському уряду та компаніям, які забезпечують важливі послуги.

У травні 2022 року на круглому столі в Давосі, паралельно з Всесвітнім економічним форумом, обговорювався "План реконструкції та відновлення України" з участю міжнародних інституційних та венчурних інвесторів, а також представників Міністерства цифрової трансформації. Польща виступила зі своєю точкою зору на цьому форумі, висловлюючи свої оцінки ситуації та погляди на перспективи.

Співпраця Польщі з Україною в економічному кластері може зміцнити позиції обох країн в Євросоюзі, створюючи потужну силу в Європі. Це може призвести до певних переваг для Польщі в контексті позиціонування в європейському просторі.

Польща виступає як стратегічний партнер для України, особливо в контексті співпраці з Євросоюзом та Сполученими Штатами. Польські компанії набули довіри та навичок у роботі з американськими та європейськими інвестиціями ще в 90-х роках, що стало ефективним використанням можливостей. Таким чином, Польща має довіру і переваги в контексті спільних проєктів з Україною в межах програм Євросоюзу, зокрема в інноваційній сфері та інших галузях, де Україна може брати участь лише з урахуванням європейських стандартів.

За даними Польського економічного інституту (PIE), обсяг прямих іноземних інвестицій в Польщу у 2021 році зросла на 82%, досягнувши 24,8 мільярда доларів США [57].

Таким чином, у світі Польща займає 14-те місце, а в Європейському Союзі – третє, обігнавши інші країни ЄС, за винятком Німеччини та Швеції, щодо обсягу прямих іноземних інвестицій. У 2007 році Польща встановила свій рекорд

з інвестицій у розмірі 19,9 млрд. доларів США, але за підсумками 2021 року загальний обсяг іноземних інвестицій досяг 269 млрд. доларів США.

Раніше Польща не входила до перших трьох найбільших європейських інвесторів, де лідирували Німеччина, Великобританія та Франція з великою кількістю проєктів та величезними сумами інвестицій. Нині карти змінилися, і Польща стала вагомим учасником цього списку.

Найбільше коштів з іноземних інвестицій направлено в сектор виробництва (42%), фінансові послуги (22,7%), а також автотранспорт і зв'язок (12,1%).

У 2021 році Україна отримала прямі іноземні інвестиції на рівень 6549 млн. доларів США. Згідно з Ukraine Deal Review 2021 від UVCA та партнерів, українська інвестиційна екосистема збільшує темпи зросту та поглиблює взаємовідносини з Європою та світом.

Українські стартапи зафіксували значний зріст у 2021 році, привертаючи венчурні інвестиції на суму 779,6 млн доларів США, що на 46% перевищує показники 2020 року. Ринок венчурного капіталу України розширився за рахунок приєднання шести нових гравців, таких як GEEK Ventures, SID Venture Partners, ZAS Ventures, ANCHOR, PAWA, які пропонують фінансування та свій досвід українським стартапам на рівні 0,5 млн дол. США [78].

Україна активно реалізовує План відновлення, представлений на Конференції в Лугано, який розрахований на десять років. Економічна частина цього плану спрямована на відновлення економіки та прискорене економічне зростання, визначивши три амбітні цілі [58].

По-перше, після припинення військової агресії Російської Федерації, головною метою є відновлення безпечного середовища в Україні протягом 12 місяців. Це важливо для забезпечення комфортного життя громадян і успішного ведення бізнесу в країні. Досягнення цієї мети допоможе стабілізувати ситуацію в країні та сприятиме загальному відновленню після конфлікту.

По-друге, важливо забезпечити значний ріст ВВП України з 200 мільярдів доларів США у 2021 році до 500 мільярдів доларів США у 2032 році. Такий

економічний розвиток не лише зміцнить позиції країни в світовому господарстві, але й забезпечить здатність економіки генерувати стабільні темпи економічного зростання в майбутньому. Крім того, це стане важливим кроком до досягнення повної відповідності економічним критеріям для членства в Європейському Союзі.

За словами віце-президента Європейської Комісії Валдіса Домбровскіса, забезпечення макрофінансової стабільності в Україні є одним із ключових пріоритетів Євросоюзу. Від початку повномасштабної війни, європейські партнери вже виділили Україні 19 мільярдів євро допомоги з метою забезпечення фінансової допомоги та стабілізації ситуації в країні. ЄС активно працює над тим, щоб ці кошти надходили на рахунки України якнайшвидше, сприяючи відновленню економіки.

Важливо відзначити, що Європейський Союз має намір розширити свою макрофінансову підтримку для України, призначаючи наступного року 1,5 мільярда доларів щомісяця. Це рішення призначене для забезпечення більш прогнозованої та сталої фінансової підтримки країни.

Паралельно з цим інші донори, такі як Сполучені Штати та інші країни світу, а також міжнародні фінансові установи, такі як Міжнародний Валютний Фонд та Світовий Банк, продовжать надавати допомогу Україні. Це підкреслює глобальний характер зусиль у підтримці країни, спрямованих на полегшення її фінансового та економічного відновлення.

Висновки до розділу 3

Для поглиблення економічного співробітництва між Україною та ЄС необхідно активізувати транскордонну співпрацю на рівні регіонів. Окрім загальнодержавних програм економічного співробітництва, важливо впроваджувати регіональні та місцеві ініціативи транскордонного співробітництва з країнами ЄС у сфері економіки. Це сприятиме більш активній співпраці та сприятиме взаємному розвитку.

Для досягнення цілей Угоди про асоціацію в економічній сфері необхідний комплексний механізм державного управління. Цей механізм повинен базуватися на поєднанні інституційного, нормативно-правового, організаційного та інформаційного підходів. Його елементи, представлені різними принципами, методами та інструментами, застосовуються органами державної влади для створення відповідного регуляторного середовища та інфраструктури співробітництва. Це необхідно для успішної реалізації економічної співпраці.

Реалізація такого комплексного механізму призведе до змін в правовому полі, створення нової системи державного контролю за функціонуванням ринку продукції та умов для прозорої конкуренції. Крім того, вона створить підґрунтя для перегляду умов надання широкого спектру фінансових, транспортних та інших послуг.

ВИСНОВКИ

Під час написання кваліфікаційної роботи було проведено аналіз проблем, що стосується Євроінтеграційних відносин між Україною та країнами Європейського Союзу.

Розвиток європейської інтеграції визначає необхідність впровадження цілеспрямованої політики економічного співробітництва між Україною та ЄС. Це є ключовим фактором для подальшого соціально-економічного розвитку країни, оптимізації суспільних відносин та підвищення рівня добробуту українських громадян. Крім того, це сприятиме наближенню України до європейських економічних стандартів.

Проведено ретроспективний аналіз економічного співробітництва між Україною та ЄС у контексті процесу євроінтеграції. Я визначив, що підписання Угоди про асоціацію передбачає широке економічне співробітництво в більш ніж 30 сферах. Розвиток цього процесу полягає у лібералізації та синхронізації відкриття ринків ЄС та України, збалансуванні торгівлі, сприянні інвестиціям з ЄС в Україну та українським експортерам на ринках ЄС, а також у встановленні спільного правового поля та єдності стандартів у сфері конкуренції та державної підтримки виробників.

За сім місяців 2022 року відзначається зростання часток експорту (до 61%) та імпорту (до 48%) України до/з Європейського Союзу. Це призвело до наближення частки товарообігу України з ЄС, яка зараз становить 53,7%, до показників деяких країн ЄС (зокрема Польщі – 63,7%, Болгарії – 63,3%, Литви – 62,7%, Естонії – 58,4% у 2021 році) у їхній внутрішній торгівлі.

Скасування торговельних обмежень Європейським Союзом щодо українського експорту створює можливість для українських товарів конкурувати на рівних умовах із продукцією країн ЄС. Це важливий крок, що дозволяє

збільшити обсяг експорту, охоплюючи енергоресурси, продовольство, сировину для виробництва, а також капітальне обладнання та його компоненти та аксесуари. Такий підхід є дієвим інструментом підтримки України, особливо в умовах воєнного конфлікту, і сприяє інтеграції української економіки до європейського простору.

На початку серпня 2022 року видно, що експорт до ЄС зрос на 9% до 15,6 мільярдів доларів США, в той час як імпорт з ЄС скоротився на 7%, до 14,3 мільярдів доларів США. Україна зменшила імпорт капітального обладнання та його частин, споживчих товарів, промислових матеріалів та сільськогосподарської продукції, одночасно збільшивши ввезення необхідних паливно-мастильних матеріалів.

Розширення експорту української електроенергії до ЄС сприятиме розвитку енергетичного сектору України і створить можливість частково замінити російський газ, який використовується ЄС для виробництва електроенергії.

Швидкі темпи євроінтеграційного руху України в сфері зовнішньої торгівлі вказують на зміцнення торговельних зв'язків із ЄС. Частка товарообігу України, що припадає на ЄС, наближається до показників країн ЄС, таких як Польща, Болгарія, Литва та Естонія, що свідчить про поступове впровадження українських товарів на європейському ринку.

Важливо відзначити, що процес економічного співробітництва між Україною та ЄС не обходиться без ризиків, які виникають як внаслідок внутрішніх проблем України, так і через геополітичні зміни. Російська військова агресія має руйнівний вплив на економіку країни, її здатність до зовнішньої торгівлі, виробничі потужності та шляхи експорту. В умовах цих викликів ЄС виступає в ролі партнера, допомагаючи Україні зберігати свою торговельну позицію та удосконалювати відносини з Європейським Союзом.

З початком повномасштабної війни в Україні стало важче здійснювати логістичні маршрути експорту через закриття портів Чорного моря, що призвело до збільшення витрат. Однак 16 травня 2022 року на спільній прес-конференції

у Варшаві відбулася дискусія між єврокомісаром з питань сільського господарства Янушем Войцеховським та міністрами сільського господарства України, Польщі, США. Вони обговорювали план надання допомоги Україні у транспортуванні продукції в ЄС, включаючи створення залізничних "коридорів солідарності" та підтримку логістики в польських портах Гдині, Гданську та Свіноуйсьце.

Після початку активних бойових дій і втрати доступу до морських перевезень, кордон з ЄС став основним каналом для торгівлі України зі світом. Це особливо важливо, оскільки Україна продовжує експортувати свої товари, зокрема аграрні, до країн Африки та Азії через порти європейських держав.

Рішення ЄС відкрити ринки для України стало важливим актом підтримки країни в умовах війни. Це не тільки допомагає Україні, але і приносить вигоду самим європейцям. У 2021 році торгівля між Україною та ЄС досягла рекордних показників завдяки угоді про Поглиблену і всеохопну зону вільної торгівлі.

Російське вторгнення суттєво пошкодило українську економіку та торгівлю. Торгові заходи ЄС, включаючи нульовий тариф та доступ до ринку без квоти, стали безпрецедентними за масштабами. Ці заходи додаються до різноманітних ініціатив, які спрямовані на підтримку України в умовах російської агресії. Це визначено як важливий крок для підтримки української економіки та забезпечення її доступу до світового ринку в умовах воєнного конфлікту і його наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України № 2470 від 15 березня 2015 року «Про внесення змін до Митного тарифу України».
2. Наказ Президента України № 255 від 6 квітня 2016 року «Про концепцію трансформації митного тарифу України на 2017-2021 роки відповідно до системи ГАТТ/СОТ».
3. Наказ Президента України № 797 від 5 вересня 2016 року «Про додаткові заходи щодо прискорення вступу України до Світової організації торгівлі».
4. Експортна Стратегія України 2017 - 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1017-2017-%D1%80#Text>
5. Дорофієнко В. Про деякі аспекти економічних наслідків приєднання України до СОТ // Економіст. – № 8. – 2007. – С. 66-72.
6. Біла С.О. Новітні тренди розвитку глобалізаційних процесів / С.О.Біла // Економічний вісник університету. – Збірник наукових праць учених та аспірантів. – Випуск 33/1. – 2017. – Переяслав-Хмельницький. – С. 7 – 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economic-bulletin.com/index.php/journal/article/view/192/200>
7. Біла С.О. Сучасні тренди розвитку зовнішньоторговельних відносин та ризики «неопротекціонізму» / С.О.Біла // Стратегія розвитку України. – Науковий журнал. – 2017. – № 1. – С.11 – 16.
8. Білоган О. Еволюція теорій міжнародної торгівлі щодо оптимізації її структури / О. Білоган // Вісник Львівського університету. – Серія: Міжнародні відносини. – 2011. – Вип. 28. – С. 194-206.
9. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти: монографія / І.Г. Бережнюк. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 543 с.

10. Воронкова А.Е., Єрохіна Л.В., Рябенко Л. І. Міжнародні економічні організації: навчальний посібник. / А.Е. Воронкова, Л.В.Єрохіна, Л.І. Рябенко. – К.: «Професіонал», 2016. – 352 с.
11. Воронкова В.Г., Місце і роль України в глобалізаційних процесах сучасності / В.Г. Воронкова // Вісник. – 2019. – № 37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_37_2.pdf
12. Грицюк І. В. Активізація зовнішньої торгівлі України шляхом підвищення експортного потенціалу / І. В. Грицюк // Управління економічним розвитком. – 2013. – № 13. – С. 131-133.
13. Грушовенко Я.А. Аналіз Української RTGS системи СЕП / Я.А.Грушовенко // Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми теорії і практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Факультет міжнародних відносин Національний авіаційний університет; за загальною редакцією Ю.О.Волошина. – Том V. – Київ: Національний авіаційний університет, 2020. – С. 440 – 444.
14. Голубович А. Д. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу / А. Д. Голубович, А. Д. Клопотовський. – Держава та регіони. – 2015. – С. 194 - 199.
15. Гусєва С. С. Міжнародна торгівля у сучасному світі / С. С. Гусєва// Управління економічним розвитком. – 2014. – № 5. – С. 113-114.
16. Гужва І. Ю. Угода СОТ про державні закупівлі як інструмент інтеграції галузей економіки України до світового господарства / І. Ю. Гужва// Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 9. – С. 7-10.
17. Гужва І. Ю. Торгові дома та експортно-кредитні агентства в системі державної політики просування експорту / І. Ю. Гужва // Формування ринкових відносин в Україні. – 2017. – № 12. – С. 93–96.
18. Довгаль О. А. Економічний протекціонізм: аналіз світового досвіду / О. А. Довгаль // Вісник Харківського національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Економічна серія. – 2015. – № 6 (564). – С. 220-234.

19. Дедяєва Л. М. Сучасні тенденції розвитку експортного потенціалу України / Л. М. Дедяєва // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2018. – № 2. – С. 171–175.
20. Кальченко Т. В. Глобальна економіка : навчальний посібник / Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2009. – 364 с.
21. Кандиба А. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібник / А. М. Кандиба. – К. : Аграрна наука, 2004. – 472 с.
22. Костенко Л.В. Соціально-економічні аспекти вступу України в СОТ // Економіка України. – 2016. – № 3. – С. 5-15.
23. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / О. А. Кириченко. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : «Знання-Прес», 2010. – 384 с.
24. Курищук В. Державна фінансова підтримка експортної діяльності в Україні / В. Курищук // Економіст. – 2018. – № 6. – С. 39-41.
25. Макарова Г. Л. Митний тариф як регулятор зовнішньої торгівлі держави: монографія / Г. Л. Макарова. – Ірпінь, «КРОК», 2018. – 341 с.
26. Мартинюк В.П. Митна система України та її фіскально-регулюючий потенціал / В.П. Мартинюк // Держава та регіони. – Серія «Економіка». – 2018. – №3. – С. 86-94.
27. Мельник Т. М. Нетарифний протекціонізм у країнах ЄС та в Україні / Т. М. Мельник, К. С. Пугачевська // Бізнес-інформ. – 2017. – № 1. – С.20-28.
28. Мовсесян А. З. Сучасні тенденції розвитку зовнішньої торгівлі / А. З. Мовсесян // Держава та регіони. – Серія «Економіка». – 2016. – № 4. – С. 32-46.
29. Нараян А. Г. Мобільний світ електронної комерції / А. Г. Нараян// Держава та регіони. – Серія «Економіка». – 2018. – № 5. – С.21- 31.

30. Нестерова Т. Н. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: монографія / Т. Н. Нестерова. – Херсон: Альфа, 2016. – 96 с.
31. Одягайло Б. М. Міжнародна маркетингова стратегія для українського підприємства в умовах обмеженого попиту / Б.М. Одягайло // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2018. – № 3(19). – С. 7–13.
32. Опіщенко І. В. Економічний суверенітет держави: монографія / І. В. Опіщенко. – Вінниця: «Лелека», 2017. – 178 с.
33. Осика, С. Г., Пятницький В. Т. Світова організація торгівлі [Текст: монографія] / С. Г. Осика, В. Т. Пятницький. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : К.І.С., 2016. – 516 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.tneu.edu.ua/images/stories/zmist/2016/.pdf>.
34. Павленко І. І., Варяниченко О.В., Навроцька Н.А. Міжнародна торгівля та інвестиції / І. І. Павленко, О. В. Варяниченко, Н. А. Навроцька: навч. посіб – К. : ЦУЛ, 2012. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/Mizhnarodna_torgivlya_ta_investicii_Pavlenko2012.pdf.
35. Родрігес К. М. Технічне регулювання СОТ: правові аспекти / К. М. Родрігес // Вісник АЕН України. – 2018. – № 3(19). – С. 7–13.
36. Рудакова О. С. Митно-тарифне регулювання в умовах лібералізації торгівлі / О. С. Рудакова // Вісник АЕН України. – 2018. – № 6(22). – С.34-45.
37. Сакун Ю. А. Митне регулювання : монографія / Ю. А. Сакун. – К.: Міленіум, 2015. – 343 с.
38. Станицький С. С. Розмежування методів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності / С. С. Станицький // Вісник АЕН України. – 2019. – № 4. – С. 65 – 79.
39. Стромская А. С. Теорія управління процесами митно-тарифних відносин: монографія / А. С. Стромская. – К.: Міленіум, 2017. – 91 с.

40. Усоскин В. М. Еволюція митно-тарифного регулювання в контексті розвитку світової цивілізації: монографія / В. М. Усоскин. – Ірпінь: «Візар». – 2015. – 436 с.
41. Царьов В.П. Організаційні моделі митного та податкового адміністрування в іноземних країнах / В. П. Царьов. – Харків: «Коло», 2015. – 320 с.
42. Чирак М. Еволюція фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності в Україні / М. Чирак // Світ фінансів. – 2016. – Вип. 3. – С. 74-88. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/7439/1/%D0%A7%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BA%20%D0%9C..pdf>.
43. Чікіров Б.Г. Мито як елемент системи оподаткування зовнішньоекономічної діяльності / Б. Г. Чікіров // Держава та регіони. – Серія «Економіка». – 2019. – № 7. – С. 67-85.
44. Чуб А. В. Світові тенденції розвитку регулювання міжнародної торгівлі / А. В. Чуб // Держава та регіони. – Серія «Економіка». – 2019. – № 4. – С. 70-86.
45. Чужиков, В. І. Зона вільної торгівлі України та ЄС: аналіз потенційних наслідків [Текст] / В. І. Чужиков // Стратегічні пріоритети. – 2016. – № 1. – С. 106- 111.
46. Шнирков О. І., Філіпенко А.С., Румянцев А. П. та ін. Зони вільної торгівлі на початку ХХІ століття: монографія; за ред. О. І. Шниркова, В. І. Муравйова. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. – 399 с.
47. Яковлєв А. І. Удосконалення методів визначення ефективності ЗЕД / А.І. Яковлєв // Фінанси України. – 2018. – № 9. – С.25-27.
48. Яремко, Л. А. Дотримання екологічної безпеки при здійсненні зовнішньоторговельної діяльності / Л. А. Яремко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2016. – Вип. 111. – Ч. 2. – С. 112-118.

49. Head K. Gravity Equations: Workhorse, Toolkit and Cookbook / K. Head, T. Mayer. In: Handbook of International Economics. – Amsterdam : Elsevier, 2014. – Vol. 4. – P. 131–196.
50. Trade statistics for international business development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.trademap.org>
51. Top EU Export Countries 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldstopexports.com/top-european-export-countries>.
52. Top EU Import Countries 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldstopexports.com/top-eu-import-countries>.
53. Trade statistics for international business development. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.trademap.org>.
54. Meredith A. Crowley An introduction to the WTO and GATT/ Federal Reserve Bank of Chicago. – 4Q/2003, Economic Perspectives. – p. 42-57.
55. World Trade Statistical Review 2019. // COT. – 2019. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2019_e/wts1_toc_e.htm
56. <http://www.rada.gov.ua> – офіційний сайт Верховної Ради України.
57. <http://www.minfin.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства фінансів України.
58. <http://sfs.gov.ua> – офіційний сайт Державної фіскальної служби України.
59. <http://www.ukrstat.gov.ua> – офіційний сайт Державної служби статистики України.
60. <http://www.treasury.gov.ua> – офіційний сайт Державної казначейської служби України.
61. <https://www.me.gov.ua> – офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.
62. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної

економіки (теоретикометодологічний аспект) : моногр. / С. Єрохін. – К. : Світ знань, 2002. – 528 с.

63. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : моногр. / Я. А. Жаліло – К. : НІСД, 2003. – 368 с. – (Серія : Економічні стратегії ; вип. 8).

64. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави у нестабільних ринкових економічних системах / Я. А. Жаліло – К. : НІСД, 1998. – 142 с. – (Серія : Економічні стратегії ; вип. 6).

65. Жаліло Я. Економічна стратегія як категорія сучасної економічної науки / Я. Жаліло // Економіка України. – 2005. – № 1. – С. 19–27.

66. Жаліло Я. А. Регулювання ринкової економіки: сучасний досвід розвинених країн / Я. А. Жаліло – К. : НІСД, 1996. – 86 с. – (Серія : Економічні стратегії ; вип. 1).

67. Жебрівський П. Україна над прірвою соціальної катастрофи [Електронний ресурс] / П. Жебрівський // Акценти. – 2004. – 16 липня. – № 29.

68. Nagy, A.S.; Diana, O.; Tuegeh, M.; Tumiwa, J.R. Augmented Reality Improving Consumer Choice Confidence during COVID-19. Issues Inf. Syst. 2022, 23, 294–309. URL: https://iacis.org/iis/2022/2_iis_2022_294-309.pdf

69. Bucur, C.; Tudorică, B.G.; Oprea, S.-V.; Nancu, D.; Du,smănescu, D.M. Insights into Energy Indicators Analytics towards European Green Energy Transition Using Statistics and Self-Organizing Maps. IEEE Access 2021, URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9411840>

70. IEA. Renewables 2021; International Energy Agency: Paris, France, 2021. Energies 2023.

71. WBA. Global Bioenergy Statistics. 2021 Yearbook; World Bioenergy Association: Stockholm, Sweden, 2021.

72. Central Intelligence Agency, The World Factbook Field Listing: Exports – Commodities. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2049.html>

73. Forbes Global 2000 rankings, The World's Biggest Public Companies. URL: <https://www.forbes.com/global2000/list/>